

Mit i bajka u djelima Vladimira Nazora

Terzić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:697149>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za obrazovanje učitelja i odgojitelja

KARLA TERZIĆ

MIT I BAJKA U DJELIMA VLADIMIRA NAZORA

Završni rad

Pula, rujan, 2016. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za obrazovanje učitelja i odgojitelja

KARLA TERZIĆ

MIT I BAJKA U DJELIMA VLADIMIRA NAZORA

Završni rad

JMBAG: 0303048377, izvanredni student

Studijski smjer: Stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Dječja književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Književnost

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc.dr.sc. Kristina Riman

Pula, rujan, 2016. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, KARLA TERZIĆ, kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 02.09.2016. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, KARLA TERZIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom MIT I BAJKA U DJELIMA VLADIMIRA NAZORA koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 02.09.2016. godine

Potpis

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	6
2. Život i stvaralaštvo Vladimira Nazora.....	7
2.1. Nazorovo stvaralaštvo.....	7
2.2. Nazorovo stvaralaštvo za djecu.....	10
3. Bajka i mit u Nazorovim djelima	13
3.1. Bajka i mit u dječjoj književnosti.....	15
3.1.1. Bajka.....	15
3.1.2. Mit.....	18
3.2. Mit i bajka u Nazorovim djelima za djecu.....	19
3.2.1. Bijeli jelen.....	21
3.2.2. Halugica.....	25
3.2.3. Veli Jože.....	32
4. Usporedba odabranih Nazorovih djela.....	39
5. Zaključak.....	41
Literatura.....	42
Sažetak.....	44

1. UVOD

Vladimir Nazor poznato je ime u hrvatskoj književnosti. Pisao je gotovo sve književne vrste, lirske i epske pjesme, priče, epove, romane, pripovijetke, feljtone, eseje i igrokaze. Svojim je djelima bio inspiracija mnogim kasnijim piscima i pjesnicima.

Nazor je velik dio svog umjetničkog stvaralaštva posvetio upravo djeci. Svojim jednostavnim izrazom i slikovitošću prikaza, lakoćom čitanja i interpretiranja, veoma je blizak djeci svih generacija.

U radu je prikazano ukupno Nazorovo stvaralaštvo, njegova djela, a potom samo ona djela koja su namijenjena djeci. Više će biti riječi o bajci i mitu, te o njihovim karakteristikama i zastupljenosti u Nazorovim djelima.

Posebna pozornost u radu posvećena je pripovijetkama *Bijeli jelen*, *Halugica* i *Veli Jože*. U tim pripovijetkama izdvojeni su elementi bajke, početak, završetak, likovi koji se u njima pojavljuju. Nazor u svojim likovima ističe njihovu osobnost, karakter i jakost. Najzanimljiviji elementi istaknuti su citiranjem pojedinih dijelova Nazorovih pripovijetki i analizom istih navedeni su elementi bajke i mita koji su karakteristični za svako djelo.

Nazor u svojim djelima lijepim opisima prirode i likova pokušava djeci dočarati njihovu ljepotu, njihove osobine i dobra djela. Cilj ove radnje je prikazati kako Nazorova djela mogu pozitivno utjecati na djecu i na njihovo ponašanje. Nazor, neposredno, kroz svoja djela ukazuje djeci na važnost prirode i njihove povezanosti. Djeca se kroz njegova djela mogu poistovjetiti sa njegovim likovima i uživiti u svaku situaciju.

U završnom dijelu rada usporedbom sva tri djela ističu se njihove sličnosti i različitosti. Uspoređeni su likovi koji se javljaju u *Bijelom jelenu*, *Halugici* i *Velom Joži*, Nazorovim djelima i odnosi među njima.

1. ŽIVOT I STVARALAŠTVO VLADIMIRA NAZORA

Vladimir Nazor rođen je 30. svibnja 1876. godine u Postirama na Braču, a umro je 19. lipnja 1949. godine u Zagrebu. Nakon završene osnovne škole na Braču, kreće 1886. godine u splitsku gimnaziju. Malo nakon dolaska u Split obolio je od šarlaha, te se vratio kući. Nakon ozdravljenja vratio se u gimnaziju, na kojoj je s odlikom položio maturu. Nakon završene gimnazije u Splitu, Nazor seli u Graz gdje 1894. godine upisuje Filozofski fakultet, na kojem je apsolvirao 1898. godine, te je 1902. godine diplomirao. Glavni ispiti na Profesorskom ispitu bili su mu botanika i zoologija, a sporedni matematika i fizika. Na temelju kvalifikacija imao je pravo predavati na hrvatskom jeziku. Nazor je od 1898. godine, svoju karijeru započeo kao suplent na splitskoj gimnaziji, a potom je bio premješten na zadarsku i hrvatsku gimnaziju. Svoj rad nastavlja u hrvatskoj gimnaziji u Pazinu, te potom na hrvatskoj sekciji učiteljske škole u Kopru. Nazor se 1918. godine seli u Zagreb, te radi u Učiteljskoj školi, gdje ostaje do 1920. godine. Te iste godine postaje ravnatelj Dječjeg doma u Crikvenici. „Korak preko Kupe bio je definitivno rješenje Nazorove zagonetke i upitanosti: iz carstva sanja i ustajalih prostora Nazor je skočio u zbilju života i u dinamiku revolucije. Od činovnika penzionera postao je borac i našao se kao Timirjazez uz bok vojnika iz ruske, mađarske, španjolske i drugih revolucija“ (Vučetić, 1976, 21-22).

Godine 1942. Nazor odlazi zajedno s pjesnikom Ivanom Goranom Kovačićem u partizane. Na samoj crti bojišnice nastavlja Nazor svoj rad unatoč poodmaklim godinama i umoru. Svojim pjesmama i govorima bodri svoje suborce. Nakon oslobođenja zemlje Nazor postaje prvi predsjednik Sabora NRH. Cijeli je svoj život posvetio književnom stvaranju (Nazor, 1979).

2.1. NAZOROVO STVARALAŠTVO

Nazor je svoje stvaralaštvo počeo pjesmama u doba modernizma (1892), te je u svojim djelima, zajedno sa ostalim književnicima svog vremena koristio mitske motive. Modernističko je razdoblje svoje književnike obvezivalo da stvore novu duhovnost, a ne da prikazuju stvarnost, u čemu upravo mitovi imaju veliku ulogu. Mit je sredstvo putem kojeg se može „zaviriti“ u ljudsku dušu. Nazor je nastojao u svojim djelima ukazati na probleme svog hrvatskog naroda i povijesti. U njegovim djelima

pojavljuju se povijesni i biblijski motivi, likovi sa divovskim obličjem, likovi iz svijeta prirode, među kojima su likovi koji se iz civilizacije prepuštaju ljepotama prirode, te sami junaci iz svijeta prirode, biljke i životinje. Doživljavao je prošlost kao nešto uzvišeno, lijepo i junačko. Svoju je inspiraciju Nazor nalazio u djelima Dantea, Homera, Ariosta, Montia, Montasia, Manzonia, Vergilija i Leopardija. Bio je opčinjen, još od mladosti, nestvarnim antičkim ljepotama (Franković, 2012:31-32, prema Mihanović, 1976: 59-60,66-69).

Nazorovo stvaralaštvo se dijeli u tri faze. Prvu fazu stvaranja karakteriziraju mitovi i legende, za koje inspiraciju nalazi istražujući povijest. Djela iz prve faze su *Slavenske legende* i *Živana*. Još za vrijeme svog boravka u Pazinu, Nazor je stvarao svoja prozna djela, koja je nastavio pisati i u Kopru gdje je bio zaposlen kao profesor. U tom periodu se javljaju djela s tematikom iz istarskog života: *Veli Jože* (1908), *Krvavi dani* (1908) i *Istarske priče* (1913). Tim djelima Nazor nastoji osvijestiti nacionalni identitet hrvatskog čovjeka u Istri. Snagu kolektiva pronalazi u viteškim podvizima mase, što se vidi u *Hrvatskim kraljevima*, nastalim 1912. godine. U svojim djelima nastalim korištenjem mitskih motiva Nazor prikazuje ljude i bogove koji zajednički iščekuju ishod sudbine (Bašić, 2004).

Drugu fazu Nazorovog stvaralaštva obilježava dionizijski osjećaj doživljavanja svijeta prirode, gdje se zamjećuju lijepi ugođaji puni poganske životne radosti. Dionizijski aspekt simbolizira život, njegovu vječnu plodnost, afirmaciju strasne ljubavi i preobražaj prirode koji je uvijek vrijedan divljenja. Već 1913. godine *Novim pjesmama* Nazor napušta dionizijske zanose, te se okreće tonovima intime, pa 1915. godine nastaje *Intima*. Platonska očitovanja trubadurske ljubavne nježnosti očituje se u zbirci *Pjesni ljuvene*. Sentimentalno prisjećanje davnih dana očituje se u knjizi poezije *Niz od koralja*, 1922. godine. Od godine 1920. do 1924. javlja se lirska proza: *Priče iz djetinjstva* i *Priče iz ostrva, iz grada i s planine* u kojima Nazor piše autobiografsku lirsku prozu, gdje unosi i analizira svoje uspomene iz djetinjstva. Novele *Voda*, *Boginja*, *Prsten*, *Gemma Camolli* su odraz razvoja Nazorove svijesti i njegovog unutrašnjeg života (Bašić, 2004).

U Nazorovoj posljednjoj fazi javlja se svijet mistike, u *Pjesmi o četiri arhanđela*, koja je nastala 1927. godine, javljaju se ontološke preokupacije. Upravo to treba shvatiti i kao čovjekovu težnju da zadobije nešto od onoga što je za njega u ovom

svijetu izgubljeno, a to je "besmrtnost". Nazorova pjesnička djela govore nam da je umjetnost estetički jača od stvarnosti, jer se u umjetnosti očituje važnost realnog svijeta (Bašić, 2004).

Na posljednju fazu Nazorovog stvaralaštva utjecali su društveni događaji koji su obilježili tridesete godine prošlog stoljeća. Nator se okreće novom realizmu, pa u tom razdoblju piše: *Šikara, Pjesme o bratu Gavanu i seki Siromaštini*. Nator pokazuje osjećaj za stvarnost, za sudbine ljudi i društvene odnose, te će upravo te teme biti temelj Nazorova književnog stvaralaštva do kraja života. U periodu kad se pridružuje partizanima, Nator piše svoje posljednje zbirke: *Hrvatske pjesme partizanke i Pjesme partizanke*. One pripadaju ratnim zbirkama koje ocrtavaju duh Nazora suočenog s jednom novom percepcijom svijeta. Nator i u njima oživljava mitsko-herojski običaj, u kojima mitska snaga trajno ovladava nad povijesnošću, a tek u rijetkim trenucima biva obrnuto, gdje ovladava zbilja. Tada u njegovom stvaralaštvu prevladava mitski svijet heroja, gdje se povijest jučerašnjeg dana pretvara u legendu, gdje su mit i legenda prožeti suvremenom stvarnošću (Bašić, 2004).

Od svakog se pjesnika očekuje njegova neposrednost u pjesničkom stvaranju, Nator je imao preveliku učenost koja ga je sputavala u njegovoj neposrednosti. U svojim se djelima Nator bavio političkim pitanjima, ali ne kao prilika za konkretno djelovanje, već ukazivanja na probleme. Nator je pisao o novom i nepoznatom, koristeći se starim i poznatim, te upravo zato Donat smatra da je Nator „opjevač koji nije otkrivao nove pojavnosti, već opjevavao stare, tražeći analogije u poznatome“ (Franković, 2012: 33, prema Donat, 1987:133).

Počeci Nazorovog mitologizma sežu u njegovo djetinjstvo. Bio je očaran mitskom prošlošću svog zavičaja. Roman *Pastir Loda* je nastao tako što je promatrao i prikazivao svoj otok Brač, ljude i okolnosti koje su na njega ostavile veliki utjecaj. Tim je romanom istaknuo veliki značaj i vrijednost zavičaja. U svojim je djelima nastojao u svom stvaralaštvu zabilježiti što više usmenoknjiževnu tradiciju. Veoma ga je zanimao folklor zavičaja, te je u svojim istraživanjima (Folklor otoka Brača 1974-1975) govorio o različitim slojevima, počevši od predslavenskih pa nadalje, težeći da pronađe ono što je bilo manje poznato znanosti. „Nije bio folklorist – sakupljač, ali je bio pisac – slušatelj, koji nije bio gluh prema usmenoj književnosti i koji je stečeno osmišljavao u svojim zamislima. Nator je i sam nastupao kao tvorac mitova, ne samo

pjesničkih, već i nekih idejnih konstrukcija koje su korespondirale s prethodnom tradicijom, uključivale se u suvremene idejne i stilske dominante“ (Paščenko, 2011, 7:143 – 144).

Nazorova zbirka *Istarske priče*, nastala 1913. godine, sadrži sedam bajki i priča među kojima su *Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida*, *Šuma bez slavuja*, *Boškarina*, *Svjetionik* i *Divičin grad*. Njegove bajke sadrže dva svijeta, zbiljski i zamišljeni, među kojima, u nekim, postoji označena granica. Neki likovi, poput gušćarice Anke, kneza Boda, ribara Frana, predstavljaju stvarni svijet, dok vile pomorkinje, vještica, čudovišta, predstavljaju nadnaravne likove. Nazorove bajke ne predstavljaju klasičan sukob dobra i zla sa nagradom ili kaznom. U njegovim bajkama sukob se događa u samom liku (kralj Albus) ili između dvaju svjetova koji predstavljaju likovi iz različitih sredina, poput Halugice i Jablanka. Nazor prikazuje svoje psihološki likove i opravdava njihove postupke. Radnja u njegovim bajkama ne teče uzročno – posljedično, nego asocijativno poput radnje u *Halugici*, mjesto radnje smješta u prepoznatljivim mjestima jadranskih otoka i uvala, Jadranskoga mora, te Učki i Velebitu. Nazorove priče i bajke protkane su ljepotom fabule i planinskim i morskim pejzažem, u kojima se nalaze raskošni opisi prirode i likova (Pintarić, 2008).

U *Istarskim pričama* Nazor je uspio izraziti nacionalni problem, nastojao je pobuditi hrvatsku nacionalnu svijest, prikazati sliku dobra i zla u Istri, te ukazati na važnost čovjekove slobode. „Riječ je o prozi koja napušta pripovijedanje kao prikazivanje i opisivanje u korist priče kao kreacije koja sve više i suptilnije iskazuje ono što je ranije bilo moral pričanja ili funkcije lijepoga i točnog opisa“ (Franković, 2012: 33, prema Donat, 1987:133). Donat smatra Nazorove proze *Iz dječjeg doma* i *Zagrebačke siluete* veoma zanimljivim, humanim i društveno dokumentarnim. To su priče ukrašene realističnim detaljima, gdje Nazor prikazuje nerealističan, štoviše idealističan stav o svijetu (Franković, 2012: 33, prema Donat, 1987:133).

2.2.NAZOROVO STVARALAŠTVO ZA DJECU

Mnoga svoja djela Nazor je posvetio djeci. Najviše se bavio dječjom književnošću u periodu pred i za vrijeme Prvog svjetskog rata. Priče koje je Nazor

pisao za djecu stvorene su u Kastvu 1912. i 1913. godine. Stvorio ih je u izravnom dodiru s djecom, bez obzira što nije osnovao vlastitu obitelj. U periodu od 1909. do 1914. godine kod njega su živjela djeca njegove sestre Olge, koja su bila željna priča. Također, to je bio period u kojem je Nazor slagao istarske čitanke, smišljao i prerađivao vlastito štivo, da bude primjereno djeci (1913.). Djeca sestre Olge i djeca iz dječjih domova u kojima je bio upravitelj, bila su mu velika inspiracija za stvaranje priče. Najplodnije razdoblje stvaranja za djecu bilo je od 1907. do 1913. godine (Crnković, Težak, 2002).

Najintenzivnije se Vladimir Nazor bavio dječjom pričom u periodu kad je bio urednik u časopisu *Mladi Hrvat*. U *Mladom Hrvatu*¹ (R. 2008) Nazor je „glavni suradnik“ od 1910. do 1913. godine, a prvi se put pojavio sa dvije pjesme 1909. godine u posljednjem broju *Mladog Istranina*. Samo dvije priče su uvrštene njegovim imenom i to prerađene „po francuskom“. Nazor se u časopisu pojavljivao pod vlastitim imenom ili anagramom *Mirvald Zorna*, te je objavio dvadesetak pjesama i dvadesetak kraćih pričica, legendi, anegdota, uz *Velog Jožu*, *Minjija* i *Bijelog jelena*. Pisao je, prevodio i preradio još nekolicinu nepotpisanih radova koji dokazuju njegovu povezanost sa djecom u tom vremenu. „Govoriti o Nazoru kao dječjem piscu, znači, dakle, govoriti o priči“ (Crnković i Težak, 2002:282).

Sve svoje priče, osim *Lišaja*, napisao je 1912. godine. Tu se pojavljuju *Facol racamani (Halugica)*, *Bijeli jelen* koji je prvotno nosio ime *Vranjska kneginja*, *Minji*, te *Istarske priče* (1913). Za njegovu priču *Gubavac* ili *Mrtvo ostrvo*, Goran Kovačić kaže da je „priča evropske vrijednosti“. Velika prekretnica u stvaranju dječje priče je odlazak djece njegove sestre, kada u svojim djelima počinje intenzivnije koristiti alegoriju i simboliku. Tada se pojavljuje *Stoimena*, *Otac* i *Snježana*. Možemo zaključiti da je Nazoru priča jedan od značajnih elemenata njegovog umjetničkog izraza, te da joj ne prilazi slučajno. Nadahnuća i raspoloženja koja su Nazora potakla na pisanje dječjih priča bila su ista kao i za druga njegova djela. Nazor je bio svjestan činjenice da njegove nedječje priče mogu čitati i djeca, ali da ih je potrebno preraditi (Crnković i Težak, 2002:283).

¹ „Časopis za djecu i mladež koji je više puta izlazio pod različitim imenima u Puli, Opatiji, Trstu i Zagrebu. U Puli je J. A. Kraljić pokrenuo dječji časopis *Mladi Istran*, koji je izlazio 1906–09. kao povremenik. Potom je nastavio izlaziti u Opatiji 1909. pod uredništvom V. Cara Emina i R. Katalinića Jeretova, ali je 1910. promijenio ime u *Mladi Hrvat*, te je izlazio kao mjesečnik do sred. 1914., kada je zbog rata ugašen“ (istra.lzmk.hr)

Godine 1930. Nazor je skupio svoje radove namijenjene djeci u omot, te su one objavljene 1947. godine u *Djelima Vladimira Nazora*, u zasebnoj knjizi pod imenom *Dječja knjiga*. *Dječja knjiga* sadrži pjesme, štiva i priče, i to priče i legende iz hrvatske prošlosti, pouke i pričice, tuđa pričanja, zatim veće priče: *Bijeli jelen*, *Dupin*, *Minji* i *Genovenina košuta* (1912. i 1913.), te za djecu prilagođenog *Velog Jožu*. Nazor se najviše, pišući za djecu, držao priče, pa stoga treba spomenuti i priče iz *Istarskih priča*: *Halugicu*, *Albus kralj*, *Svjetionik* i *Šuma bez slavuja* (Crnković i Težak, 2002).

Pišući poeziju, Nazor inspiraciju pronalazi u svakodnevnim zbivanjima iz života djece, prilagođavajući stihove praktičnim odgojnim ciljevima. U svoje pjesme uvodi dijalog između djece ili djece i odraslih ili drugih stvarnih ili alegorijskih lica, kao što su npr. Učka i Velebit. Oni u dijalogu govore o svojim mislima, iznose poruku i svoje osjećaje. Pojedine su njegove pjesme ušle u antologiju hrvatske dječje poezije, poput pjesama *Zlatna lađa*, *Čudna kuća*, *Željeznica*, *Konjanik*, *Čovjek od dima* i dr. (Crnković i Težak, 2002).

Nazor se u svojim pjesmama ne obraća djetetu kao objektu, već je njegov cilj izraziti srž djetinjeg u čovjeku. Pjesme su mu jednostavnog stiha, pune topline i poticajnih misli. U svojim se pjesmama koristi opisima prirode svog podneblja. Igrom riječi i misli, govora slika i osjećajnih opažanja nastoji odgonetnuti tajne svijeta. Mnoge su njegove pjesme izvan realnog iskustva i doživljaja. Pisao je pjesme za jako malu djecu među kojima su *Prve hlače*, *Cica Maca*, *Mali braca*, priče poput *Moj dom*, te poeziju iz doba partizanske borbe (Idrizović, 1984).

3. BAJKA I MIT U NAZOROVIM DJELIMA

Nazorove bajke se oslanjaju na narodnu pripovijetku i slavensku mitologiju. U njima je svijet malen i nestvaran. Bića imaju ljudska obličja i nadnaravna svojstva. Prostor u koji Nazor smješta radnju svojih djela je priroda, planina, šuma, more. U tom su prostoru svi ravnopravni i bore se za svoje poglede i ideje. Njegovi su junaci iz svakodnevnog života (Idrizović, 1984).

U *Bijelom jelenu* Nazor prikazuje dva svijeta, realno i fantastično se isprepliću, i realno služi kao dopuna i objašnjenje same bajke. Nazor svijet biljaka i životinja prikazuje fantastično, dok situacije likova su realne. Priroda je čudesna, u njoj se kreću likovi i nižu se događaji. Životinje i biljke su pomagači glavnih junaka. Nazor inspiraciju za svoje bajke nalazi u realnom životu. Sam prijelaz iz realnosti u fantastiku kod Nazora je prirodan. Dobro djelo nekog junaka je uvijek prikazano fantastično, kako bi se svladala gorka stvarnost i teškoće (Idrizović, 1984).

U bajci *Dupin* Nazor nastoji naglasiti suprotnosti morskih i kopnenih stanovnika, njihovu nespojivost. Tragična sudbina prati Dupina u njegovim nastojanjima da dopre do šireg svijeta. Ova bajka ima tragičan završetak, što znači da Dupin ima elemente antibajke (Idrizović, 1984).

Halugica je isto tako bajka u kojoj je završetak tragičan, u kojoj Jablanko, Halugičina ljubav, umire. U njoj Nazor spaja ljude različitog podrijetla, spaja vilu i čovjeka. Njihova je ljubav od samog početka osuđena na propast.

Bajka *Kralj Albus* je hvalospjev Istri, koja je predstavljena planinom Učkom i rijekom Mirnom koje su personificirane. Glavni junak bajke je bahati, moćni i bogati kralj Albus čija lakomost i nezasićenost nadvladava zadovoljstvo.

Bajka u kojoj je puno fantastike je bajka *Minji*. U njoj Nazor prikazuje dvije strane života, jedna od njih je Minji, sin Kate koji dolazi iz naroda, patuljak, a drugi je princeza Modrooka, Ratomir i kralj Balaban. Minji je brz, mudar sa fantastičnim moćima koji predstavlja narod. Nazor realno prikazuje njegovo rođenje, djetinjstvo, a fantastično je spašavanje Ratomira. Razlike koje Nazor ne premošćuje u bajci su klasne i socijalne (Idrizović, 1984).

Bajka *Genovevina košuta* je bajka koja je puna alegorije i ironije. U njoj brat ne prepoznaje brata, ni sin oca, ljudi i zlato se grizu poput ljutih pasa. Košuta se želi povući u drugi svijet i čudi se ljudima i situacijama u koje zapadaju, a Košuta označava razum u čovjekovoj borbi za život. To je alegorična bajka koja prikazuje svijet ljudi sa gorkim iskustvom života i prirodu koja nije uvijek idilična, već može biti demonska. Nator u svojim bajkama prikazuje čovjeka i prirodu sa svojim suprotnostima, te predstavljaju veliku tajnu, krećući se između krajnosti dobra i zla (Idrizović, 1984).

U stvaralaštvu Vladimira Nazora nailazimo na elemente različitih mitova. Početkom 20. stoljeća javlja se slavenski mit, gdje se javljaju motivi o stvaranju svijeta i kalendarskoga mita (*Slavenske legende i Živana*). Također se javljaju i motivi grčke mitologije u zbirci *Lirika*, kojima Nator izražava svoje osjećaje i želje. U Natorovim djelima prisutan je i slavenski mit, kojeg potom Nator, nadopunjuje kršćanskim motivima i porukama. U daljnjem Natorovom stvaralaštvu prevladava kršćanstvo, što je vidljivo iz ciklusa *Biblijske legende*, u zbirci *Lirika*. U kršćanskom duhu nastavlja Nator svoje stvaralaštvo, koje je prožeto grčkim motivima (*Posljednja zdravica, Faun, Bez povratka*), slavenskim motivima (*Davori! Davori!*), egipatskim motivima (*Râ*), te folklornim prekršćanskim motivima (*Vila Ravijojla, Magle, Ivanje*). Godine 1922. stvara *Legendu o Hristoforu*, te 1927. godine zbirku *Četiri arhandjela*. U *Biblijskim legendama* žene su proročice, majke sinova značajnih za sudbinu svoga naroda, ljubavnice kraljeva ili kraljice maćehe, koje su zaljubljene u svog posinka. „Žena u njega ima sposobnost diskretne diplomacije, određenu vidovitost i tihu mudrost, čime pobjeđuje nasilnu stranu muške prirode...ona je muškarcu vrijedna, ravnopravna družica.“ (Franković, 2012:52) Mit o matrijarhatu je također uočena u Natorovim djelima preko dobrog položaja ženskih likova. Motiv obećane zemlje vidljiv je u njegovoj težnji da njegov narod bude slobodan, upravo kao i njegova zemlja (Franković, 2012:51-52).

Nator svoje mitsko predstavljanje slavenskog zajedništva prikazuje u svojoj prvoj zbirci *Slavenske legende* (1900). Svojim idejama se nadovezuje na hrvatsku tradiciju, hrvatski slavizam kojem je srž u uvjerenju o međuslavenskoj solidarnosti. Takve ideologije nastoje svojim zajedništvom obraniti neovisnost svoga naroda koju su tuđinci ugrožavali. Hrvatski je slavizam određen različitim karakterima: mitskim, političkim i ideološkim (Paščenko, 2011, 7).

3.1.BAJKA I MIT U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Dječja književnost je „poseban dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (13 -14)“(Crnković, 1990: 5 - 6). Kratko rečeno, „to je književnost namijenjena djeci“ (Crnković i Težak, 2002:7). U dječju književnost možemo ubrojiti literaturu koja je ciljano napisana za djecu i onu koju su djeca posvojila, učinivši je svojom. U dječju književnost ubrajamo bajke, fantastične priče, dječje stihove i pjesme, knjige o pravilima ponašanja, o savjetima, moralu, životu, iz škole, s igrališta, pustolovne priče i drugo. U dječju književnost ubrajaju se djela koja su prilagođena i namijenjena djeci. Razlike među djecom su velike, pogotovo se ta razlika osjeti među mlađom djecom gdje razlika od par godina može značiti veliki jaz. S obzirom na namjenu i prilagođavanje djeci možemo podijeliti dječju književnost u dva pravca, prvi u kojem pisci svjesno stvaraju svoja djela za malu djecu (2 – 5,6 godine), te drugi pravac u kojem pisci pišu općenito za djecu „prepuštajući djetetu i njegovu afinitetu prema pojedinoj vrsti da sluša ili čita knjigu kad mu ona odgovara“ (Crnković, 1990:10).

Osnovne vrste dječje književnosti su: slikovnica, priča, dječja poezija, dječji roman ili roman o djetinjstvu. Osim osnovnih vrsta postoje još i basne, roman o životinjama, pustolovni roman, povijesni roman, putopisi, biografska djela i znanstvena fantastika (Crnković i Težak, 2002).

Mit i bajka su književne vrste koje su djeci veoma zanimljive te se mogu smatrati dijelom dječje književnosti.

3.1.1. BAJKA

Bajka postoji od kad postoji i jezik, te se prenosila usmenim putem. U počecima nije bila namijenjena djeci. Pripovjedači su pričanjem priče prilagođavali samu priču djeci, unoseći svoj način i svoje riječi (Crnković i Težak, 2002).

Postoji mnogo naziva koji označavaju pojam priča, „cijela šuma u kojoj se čovjek ne može odmah snaći, ali je, čim se snađe odmah sklon da i sam zasadi koje stablo više“ (Crnković, 1990: 19). U priču se ubrajaju sva djela od mita pa do suvremene fantastične priče. Djela pisana za djecu, u kojima nailazimo na čudesno, u većoj ili

manjoj mjeri, obično se nazivaju priče, kao što su *Priče iz davnine* Ivane Brlić Mažuranić, a manje bajke kao što su *Čapekove bajke*, dok se u kasnijoj dobi javlja fantastična priča. Priča je najširi naziv za djela namijenjena djeci, a bajka je djelo u kojem je istaknuto čudesno, pripovijetka obrađuje teme iz svakodnevnog života, dok se mitološko shvaćanje svijeta javlja u fantastičnim pričama (Crnković, 1990).

Prema nastanku, priču možemo podijeliti na narodnu i umjetničku. Narodna priča se dijeli na bajku u koju spadaju mit, čudesna priča, legenda i saga, te na novelu (zgoda) i anegdotu (šaljiva priča), dok se umjetnička priča dijeli na bajku, koja je sačinjena prema narodnoj bajci, na fantastičnu priču i priču koja je veoma bliska pripovijetci koja je realistična. „Bajka je jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva i polazi od mitološkog poimanja svijeta. U njoj se susreću fantastični likovi, prizori i događaji, ona je slikovito, u ruho razigrane mašte, odjeveno prikazivanje svijeta“ (Crnković, 1990:21). Glavni lik putuje kroz mnoga kraljevstva čuda napuštajući stvarnost, te vraćajući se kao pobjednik. Bajka se sastoji od zapleta, razvoja i zaključka. U njoj nema granice između stvarnog i izmišljenog, te vrijeme i mjesto radnje nisu određeni. Djeca se susreću s bajkom već od samog rođenja te ostavlja na njih najveće tragove. Dijete kroz samu bajku, u malom, prolazi sve ono što su pojedini narodi prolazili i doživljavali tisućama godina, njihove misli, želje i težnje (Crnković, 1990).

Mišljenje pedagoga, u vezi bajke, je različito. Jedni smatraju da bajke djeluju negativno na dijete, štoviše, štetno, dok drugi nalaze niz prednosti, među kojima su razvoj mašte, veliki utjecaj uz pravilno usmjerenje, ukazivanje na borbu dobra i zla, uvjerenje u pobjedu i slično. Po tome se da zaključiti da su bajke potrebne djetetu kako bi se uživilo u ono što mu bajka prikazuje, ona je korisna ukoliko je upotrijebljena pravilno i u pravo vrijeme (Crnković, 1990).

U narodnim bajkama se javljaju razni motivi koji su karakteristični za samu bajku. U bajkama se javljaju protivnici koji imaju natprirodne moći - vještice, ljudožderi, vampiri i aveti, zmajevi, đavoli i demoni, a uz njih natprirodni pomagači kao što su prelje s nadljudskim moćima, vile i čovječuljci, zahvalni mrtvaci i dr. U bajkama su karakteristične čarolije i čuda među kojima su razne čarobnjačke sposobnosti, čarobni predmeti, lijekovi, umijeća, nemušti jezik, bezgranična snaga, čovječuljak – palčić. Radnju pokreću razni ljubavni odnosi i bračni odnosi u kojima se javljaju

natprirodne žene, čin oslobođenja začarane žene ili dragane, muža ili dragana, iscjeljenje ranjenog dragog, pobjeda nad goropadnom ženom. Javljaju se i najrazličitiji pothvati traženja. Motiv vjernosti za bajku je značajan, u njima se najčešće spominje vjerna žena koja traži muža, vjerna sestra, vjerni sluga, dobri i zli rođaci, sa nevjernom majkom, sestrom ili ženom, podmetnutom nevjestom, prognanom ženom ili djevojkom, uspjesima najmlađeg sina. Fantastične elemente u bajci pridonose više sile poput božje pravde, istine koja izlazi na vidjelo, sreće, uslišane i kažnjene želje te razna proročanstva. U bajkama se javljaju tri svijeta među kojima su raj, putovanje s onu stranu svijeta i pakao. Između ostalog, javljaju se i realistične teme kao što su odgovor na tešku zagonetku, mudri savjeti, podvale, lopovi (Crnković, 1990).

Narodna bajka ima strogu, ali i istovremeno lako prepoznatljivu strukturu u kojoj čudesno i realno postoje paralelno, događaji se nižu, likovi nisu ni fizički ni psihički detaljno opisani, opisi prirode su dinamični u funkciji suradnje, sve što je čudesno ima svoje podrijetlo u mitološkom, vrijeme i mjesto radnje su neodređeni. Umjetnička je bajka koja čuva duh ili same elemente narodne bajke. Ona ima vezu s narodnom bajkom i u nju se ubrajaju sve umjetničke priče gdje realno i čudesno postoje zajedno. Razvojem umjetničke bajke unosit će se u nju opisi ambijenta, samih likova i njihovog duševnog stanja. Likovi će se u umjetničkoj bajci izgrađivati kao karakteri, te zastupati dobro i zlo. Njihovi postupci bit će motivirani, a moral će biti na većem stupnju. Umjetničkom bajkom nazivamo svaku bajku koja sadrži elemente, i najmanje, narodne bajke. Književna narodna bajka je prijelazni oblik iz narodne u umjetničku, u kojoj se dotjeruje narodna bajka, bez unošenja promjena (detalji, skraćuje se tekst, jezična dotjeranost, opisi i određenje likova). Umjetnička bajka u određenoj mjeri čuva elemente i duh narodne bajke, te ima određenu vezu sa narodnom bajkom. U umjetničku bajku ubrajamo sve priče koje nisu fantastične priče (Crnković i Težak, 2002).

Bajka za razliku od snova ublažava pritiske problema, nudi razna rješenja te obećava i sretno rješenje problema. „Bajka se uvijek iznova prepričavala i slušala s velikim zanimanjem jedino ako je zadovoljavala svjesne i podsvjesne potrebe mnogih ljudi“ (Bettelheim, 2000: 39). Postoje mnoge sličnosti i razlike između mitova i bajki, sličnosti su u likovima, situacijama s raznim čudesnim događajima, razlika je u načinu prepričavanja i opisivanja. Glavni lik bajke živi vječno među nama na zemlji. „Ova

stvarna ljudskost nagovješćuje djetetu da sadržaj bajke, kakav god bio, ne sadrži ništa drugo do maštovite razrade i preuveličavanja zadataka s kojima se ima susresti, te njegovih nada i strahovanja“ (Bettelheim, 2000: 42). Upravo ta nadljudska dimenzija pomaže djetetu da te priče dijete prihvati iako u bajkama neobični i nevjerojatni događaji prikazani su kao obični, svakidašnji, kao nešto što se može svima dogoditi. „Bajka nudi maštovitu građu koja djetetu u simboličkom obliku pokazuje kakva je borba za postizanje samoispunjenja što jamči sretan završetak“ (Bettelheim, 2000: 38). Završetak je u bajkama sretan, stoga može se zaključiti da je bajka optimistična (Bettelheim, 2000).

3.1.2. MIT

Mit dolazi od grčke riječi *mythos* koja znači riječ, govor; povijest predaja, vjerovanje. Mit je „najstariji oblik čovjekova pripovijedanja“ ...“početak formuliranja čovjekove predodžbe o samom sebi i o svijetu u kojem živi“ (Gjurgjan, 1995: 43). Mitom se ne svjedoči o stvarnosti, zbilji, već se ona interpretira; njime se ne želi doseći druge sfere života na zemlji, već one božanstvene. U njemu dolazi do izražaja kreativnost u umjetničkom stvaranju. „Njegov je svijet univerzalan, božanski, arhetipski: on izdvaja čovjeka iz svijeta prolaznosti i smrtnosti, sugerirajući postojanje jednog drugog svijeta, u kojem se stvari obnavljaju i traju“ (Gjurgjan, 1995: 43).

Upravo je mit zastupljen kod književnika s kraja stoljeća, kad je djelovao i Vladimir Nazor, gdje su stvaratelji posegnuli za mitom okrenuvši se mističnom i intuitivnom. Esteticizam i spiritizam obilježava kraj stoljeća, gdje vlada nepovjerenje u razum, te dolazi do prevlasti vjerovanja u duhovnost. Obilježje razdoblja kraja stoljeća, kod umjetnika, povratak je usmenoj predaji, legendama i bajkama. Dolazi do istraživanja folklora kao nečeg apstraktnog i univerzalnog, to jest duhovnosti naroda kojeg se istražuje. Mit ima funkciju da teži univerzalnom i izvanvremenskom, i kao tema i kao izraz svjetonazora. Mitovi su, moglo bi se reći „iskustva i univerzalne težnje jednog doba za povratkom onom esencijalnom, za razotkrivanjem biti ili sveukupnoga čovječanstva ili pak „duše“ naroda“ (Gjurgjan, 1995: 43-44, 49).

Mit nacije Sanja Franković (2012, prema Gjurgjan, 1995:50-51) opisuje kao stvaranje jasne predodžbe dobra i zla, lijepog i ružnog, poželjnog i nepoželjnog u jednom narodu sa čime se ta nacija identificira i poistovjećuje.

Suvremeni svijet ima potrebu za mitom, on ima za njega važnu ulogu: pjesnik mitom prevladava vrijeme, čovjekovu prolaznost i smrtnost, te daje mu mogućnost da se vrati u djetinjstvo, u prirodu. Mit stvari prikazuje izvan povijesnih granica i nemoguće ih je mijenjati. Mit ima domoljubnu funkciju, potiče i bodri nacionalni identitet (Gjurgjan, 1995).

Istraživači psihološke orijentacije ističu sličnosti između „fantastičnih zbivanja u mitovima i bajkama“ sa snovima i u stvarnosti odraslih ljudi, što uključuje i ispunjenje želja, pobjeda neprijatelja i njegovo uništenje. Mit prenosi osjećaj koji je apsolutno jedinstven, „to se nije moglo dogoditi nijednoj drugoj osobi, ni u kojoj drugoj sredini; takva su zbivanja veličanstvena, pobuđuju strahopoštovanje, i vjerojatno se ne bi mogla dogoditi običnim smrtnicima poput vas i mene“ (Bettelheim, 2000: 40). Mit se odnosi na događaje iz najdavnijih vremena. Junak u mitu bit će prenijet u vječni život na nebu. Iskušenja koja mitski junak prolazi čine ga „nadčovjekom“, poprimaju nadljudsku dimenziju. Završetak u mitovima je uvijek tragičan, stoga se može zaključiti da je mit pesimističan (Bettelheim, 2000:38-43).

3.2. MIT I BAJKA U NAZOROVIM DJELIMA ZA DJECU

Nazor svoje priče oslanja na čakavske romane i balade gdje je dominantna nazočnost mora, u kojima se nalazi mitologizacija hrvatske povijesti, likovi su mu veliki i snažni, nositelji su općeljudskih stavova u vječnoj borbi dobra i zla. U njegovim pričama uočava se velika povezanost s prirodom, povezanost s mitom i legendom, što je vidljivo u većini priča gdje se govori o grijehu, žrtvi i iskupljenju, te je prisutna u Nazorovoj sklonosti alegoriji (Crnković i Težak, 2002).

Najbolje dječje priče u kojima se javljaju elementi mita i bajke su one koje su najdorađenije, te najbliže djeci: *Bijeli jelen*, *Minji* i verzija za djecu *Velog Jože*. Djeci su te priče zanimljive jer je u njima Nazor iznosio poruke iz hrvatske povijesti, prirode, društva, etike i dr. Crnković (1990) smatra da one nemaju osobitu umjetničku

vrijednost, za razliku od *Istarskih priča*. Osim *Velog Jože* i *Boškarina*, umjetnički vrijednim smatraju se *Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida*, *Šuma bez slavuja*, *Svjetionik* i *Divičin grad*. Motiv srednjovjekovne legende pojavljuje se u *Djevici Placidi*, dok se pulski amfiteatar kao grob kraljevića Marka javlja u *Divičinom gradu*, a *Šumu bez slavuja*, Crnković opisuje kao „neinvenciozno postolje za dobru lirsku pjesmu *Nocturno*.“ Alegorijska priča *Svjetionik* koja govori o dječaku koji čuva svjetlo svjetionika i bori se protiv sila prirode, veliča čovjeka, njegovu snagu, hrabrost i moć. Čakavske romance bile su inspiracija Nazoru za bajke *Halugica* i *Albus kralj*. „Bujna Nazorova mašta i njegov svudašnji lirizam izgradili su bajke posebnog tipa“ (Crnković, 1990:50). *Halugica* je priča u kojoj se javlja tema spajanje kopna i mora, kao borbe mora i kopna, slike suprotnosti, čije spajanje donosi i prati smrt. Tema je ljubav kćerke morske vile Halugice i djeteta pume Jablanka. „Ljepotu ove bajke čine izvrsni opisi, dobra lirika, podloga čakavske narodne pjesme, oživljavanje stvari, posebno miješanje jave i sna, zbilje i mašte“ (Crnković, 1990:51). *Kralj Albus* je priča o kralju Albusu i njegovoj hladnoći i bezosjećajnosti, koji pokorava sve oko sebe. Nazor u priči prikazuje „njegovu grubost i bešćutnu okrutnost da bi čitatelja pripremio za prizor u kojem će veličina majčinstva ganuti i izliječiti njegovo dotad hladno i kameno srce“ (Crnković, 1990:51). Osim alegorijskih priča, Nazor je pisao priče s motivima iz prirode, prožete narodnim motivima, prepune lirike i patetike, ali se i u mnogim udaljuje od dječjeg svijeta (Crnković, 1990).

Vučetić opisuje Nazora i ostale pisce njegovog vremena kao one koji su „probudili naturalni osjećaj zemlje, idilu prirode, čarobnost djetinjstva i dječastva pa se nikad nisu otresli pritiska djetinjstva i seoskog zavičaja“ (Vučetić, 1976:13).

U Nazorovim djelima „slavenska mitološka slika svijeta supostoji s kršćanskim svjetonazorom“, što je vidljivo u djelima *Istarske priče* (*Halugica*, *Albus kralj*, *Djevica Placida*, *Šuma bez slavuja*), te *Stoimena*. U pripovjetkama *Veli Jože* i *Bjelouška* Nazor je poganskim motivima smanjio značenje kršćanskih motiva. U njegovim djelima dolazi do „tečna pretapanja jednog svjetonazora u drugi“ (Franković, 2012:51-52). Junaci Nazorovih djela bili su mitski junaci sa nadljudskim sposobnostima. Ženski likovi su boginje (Živana i Stoimena), nadnaravna bića sa potomkom smrtnim čovjekom (*Halugica*), te visokoga roda (kraljica Mirna, *Djevica Placida*) (Franković, 2012:51-52).

Nazorovo je mitološko stvaralaštvo promatrao i Evgen Paščenko, koji navodi da je Nator veliku pažnju poklonio nacionalnoj mitologiji, istražujući mitsku prošlost, ali mu je problem bio objektivna rekonstrukcija iste. Tragove slavenske mitologije pronalazio je u folkloru rodnog Brača i u znanstvenim izvorima. Veoma je bio vezan za vlastitu tradiciju, te želio nastaviti putem svojih prethodnika. Njegov prethodnik bio je Ivan Gundulić, koji je napisao, i koji ga se dojmio *Dubravkom*. Bavio se i nacionalnom idejom koju je preuzeo iz naše književnosti (Franković, 2012, prema Paščenko, 2000:92-94).

3.2.1. BIJELI JELEN

Bijeli jelen je bajka koja započinje opisom glavne junakinje bajke Gušćarice Anke koja je bila mala, mršava i imala je samo četiri godine. Veoma je mala ostala bez roditelja i čim je prohodala, tetka koja je radila na dvoru kneza Boda, naučila ju je kako da čuva guske među kojima je bio i gusak Gagarilo. Jednog dana kada je otišla na pašu sa guskama, u lovu je bio knez Bodo sa svojim lovcima, lovili su ranjenu košutu, koju je Anka sakrila i spasila. Nakon što je pomogla košuti, košuta je pomogla njoj, sakrivši je u šumi, u logu u planinama. Prespavavši u jelenjem ležaju Anka je razumjela jezik životinja, razumjela je kosa koji je pjevao, sovu, košutu i sve druge životinje. Anka je, dok je boravila u šumi, pomagala ljudima koji su se našli u nevolji u šumi. Pomogla je malom Pavlu, kojeg je vratila baki i našla njegov srebrni novčić, djevojčici Marici, koju je ugrizla zmija, Martinu da pronađe izvor vode, te maloj Milici koja je brala otrovne gljive. Anka je pomagala i životinjama, npr. malom oriću koji je ostao bez svojih roditelja. Sa bijelim jelenčem Zlatokosa ostaje u šumi i odrasta sa njim. Ankina dobrota odvela ju je do svoje ljubavi kneza Ulrika za kojeg se i udala. Bajka završava sretnim završetkom u kojoj su knez i kneginja dobili lijepog sina.

Nator nas ovom bajkom vodi u čaroban svijet šume. Glavni lik ove bajke je krhka, kržljava i jadna gušćarica Anka koja prenoćivši u ležaju košute prelazi prag između ljudskog i životinjskog svijeta, iz stvarnog u fantastični svijet i postaje Zlatokosa, kći šume. U tom trenutku postaje junakinja tog bajkovitog svijeta i njezin je život prikazan po pravilima koja vrijede za bajku. Sve su je životinje zavoile, zahvaljujući njezinoj dobroti i dobrim djelima koje je činila svima oko sebe. Njezina nagrada je udaja za

mladog i lijepog kneza. Anka udajom i povratkom među ljude zaboravlja jezik životinja.

Nazor u svojoj bajci ne definira vrijeme i mjesto radnje. Na početku bajke imamo naznake da se radi o stvarnoj prošlosti gdje se vide klasne razlike između feudalaca i kmetova, te vrijeme fratarara Augustinaca, odnosno vrijeme feudalizma, u kojem su se javljala tri staleža: svećenstvo, kmetovi i posjedničko plemstvo. „Starac Luka potjera kravu prema samostanu. Ima četrdeset godina, što je Luka u služni otaca Augustinovaca“ (Nazor, 2002: 48). Vezano uz to, prepoznamo imena likova koja su s njemačkog govornog područja, npr. Ulrik što znači vlasnik nasljednog imanja (Visinko, 2005). „Nov gospodar, knez Ulrik, potjera zločeste pandure i naloži slugama da budu dobri prema kmetovima“ (Nazor, 2002: 55).

Ova Nazorova bajka, koja je među najljepšim njegovim bajkama, ima elemente antibajke, a to vidimo iz dijelova teksta u kojim se spominju visoki hrastovi koji su nalik na velike divove koji siju strah slabašnoj Anki, te se ukazuje na strah koji se javlja kod ljudi, jer u mraku i polumraku ne doživljavaju ljudi isto kao i po danu, čini im se da vide duhove, sablasti, opasnosti (Težak i Težak, 1997). U bajci se uočavaju trenuci sreće i mira, straha i strepnje putem tame i svjetla, dana i noći, koje nam pisac pokušava predočiti opisom prirode. „Sunce bijaše već zaspalo. Prvi se mrak hvatao šume, u kojoj je vladao muk. Visoki hrastovi bijahu nalik na šutljive divove. Pod njima se zgurili grmovi nalik na grbavce, koji vrebaju iz zasjede; hoće na nekoga navaliti“ (Nazor, 2002:11).

Nazor s druge strane opisuje prirodu po danu koja pobuđuje ugodne osjećaje: „Kroz grane lješnjakove vidje daleke gore, plavetno nebo i zelena stabla. Sve je bilo svijetlo i veselo. Šuma je slatko mirisala. Negdje je daleko žuborio potok“ (Nazor, 2002, 13). Nazor unosi i literarne opise prirode, šume u kojoj se odvija najveći dio radnje, dok početak i kraj bajke se odvija u feudalnom dvorcu u vrleti, kojeg je pisac slikovito opisao (Težak i Težak, 1997). „Dvor Vranja leži na veliku kamenu usred divlje gudure. S jedne i s druge strane te hridine teče po jedan potok. Ljeti su oba korita suha, ali u jesen, iza kiše i oluje, mutna se voda valja s visoka pa tutnji i grmi okolo kamena noseći drvlje i kamenje“ (Nazor, 2002:7).

Ova bajka ima elemente čudesne priče, a neki su elementi iz narodne bajke. Nemušti jezik je jedan od elementa narodne bajke, kojim priča gušćarica Anka kad

prenoći u ležaju košute te razumije jezik životinja, no čim se vrati u dvor zaboravlja ga. Elementi koje se još javljaju su: jahanje na Bijelom jelenu, put sa orlom Gvozdenkljunom u svemir, zlatna vlas u ulozi šumskog brzojava, pravovremena pomoć Anke unesrećenima i potrebitima pomoći. U bajci se javljaju pravi ljudi i prave životinje kojima je nestvarno samo njihovo međusobno razumijevanje i nadnaravne sposobnosti. „Nazorova bajka u mnogo čemu je izraz dječjih težnji: da se igraju sa životinjama, da ih miluju i druguju s njima“ (Težak i Težak, 1997:62).

Nazorova bajka izražava i ljudsku čežnju za otkrivanjem novih krajeva i ljepota, za putovanjem. Pri tome se misli na Bijelog Jelena i Zlatokosu koji su jurili kroz svijet u potrazi za novim i lijepim krajevima (Težak i Težak, 1997). „Jelen je počivao sa Zlatokosom u grmu na brijegu jezera. Nije mogao da se nagleda vinograda punih grožđa i njiva punih klasja. Govorio je: “Da mi je trčati po onim ravnicama! Da mi je plivati po onoj vodi!“ (Nazor, 2002:47).

Moderan prizvuk ovoj bajci daje depoetizacija mjeseca, gdje je opis mjeseca i svemira poetičan, ali ipak realno opisan (Težak i Težak, 1997). „Hiljade i hiljade zvijezda kretalo se u krugovima po prostoru. Jedne su zlatne, druge modre, treće crvene. Male zvijezde lete kao rojevi pčela; prosiplju se okolo Zlatokose, izdaleka juri čudna zvijezda: čupava je, a vuče za dobom dug, sjajan rep. Ona se prošeta kao kraljica po plavom prostoru pa nestade“ (Nazor, 2002:52).

Nazor naglašava važnost povezivanja ljudi i prirode. Moramo jačati svijest o širenju dobrobiti za prirodu koja je dio nas. Čovjek boraveći u prirodi, kao Anka, razumije prirodu i svojim djelovanjem utječe na nju.

Mnogi prizori odišu etičnosti, pogotovo scena u kojoj Anka spašava ranjenu košutu, te se ne usudi više vratiti u dvorac. U šumi stječe mnogo šumskih prijatelja, te se, u samom zapletu bajke, javljaju njezina plemenita djela. Anka je jedan zanimljivi bajkoviti lik, koja izrasta iz male čobanice u šumsku vilu, koja stječe vještine potrebne za život u šumi, te koja zna uvijek u pravom trenutku kada kome treba pomoći i pravodobno stići da nekoga spasi. Pomaže Pavlu pronaći izgubljeni novčić, spašava Martina pomažući mu otkriti vrelo i time spašava ljude da ne bi pomrli od žeđi, spašava i Dragu od vuka, Lukinu kravu sa teletom. Zbog svoje dobrote doživljava i neugodnosti kad joj životinje prijete da će je izbaciti, vukovi da će je pojesti. Upravo je Nazor u svojoj bajci okarakterizirao Anku kao dobrog lika sa njezinom ljepotom i

dobrotom, dok s druge strane se javlja lik vuka koji je uvijek ljut i spreman rastrgati nježnu djevojčicu. On ne oklijeva ni pred njezinom ljepotom ni dobrotom. Upravo njegovo ime koje mu je Nazor nadjenuo, Ovcođer, ima veliko značenje u karakterizaciji njegove zlobe. Niti skupo iskustvo ga ne može okrenuti na stranu dobra, na kraju i postaje izdajnik koji svoja nedjela plaća glavom. Kroz cijelu bajku, Anka ima svoje pomagače, životinje, koje je u jednom trenutku i ucjenjuju, ali ih ona odbija. Ris Munjko pruža joj pomoć, ako će mu, u zamjenu, dati mladog orlića. Anka to odbija. Njena nesebičnost dolazi do izražaja i kada je njezini prijatelji opominju da im se ne sviđa da pomaže ljudima, ali se ona oglašuje i dovodi u pitanje svoj opstanak. Ankina dobrota i nesebičnost dolazi do izražaja i kad knežević Ulrik postavlja uvjet puštanja Bijelog jelena. Anka se mora odreći svoje slobode i života u šumi, žrtvovati se za svoje prijatelje. Njezina je dobrota zarazna. Uspjela je kneževića Ulrika obratiti da pomaže siromasima, djeci i starcima (Težak i Težak, 1997): "Šumski duše, vilo ili čeljade, ti si tvrd prema meni. Ja sam prije htio da budem oštar kao i moj otac, knez Bodo. Ti si me naučio biti dobar i milostiv. Ja sada štitim siromahe i nevoljnike, a najviše djecu i starce. To mi je velika radost" (Nazor, 2002:39).

Nazor je Anku na samom početku okarakterizirao na slijedeći način „...malena ko da su joj tek četiri godine, žuta kao vosak, mršava kao pile...”(Nazor, 2002:7), a kasnije postaje čovječje lane, sestrice, lijepa tetka, kćerka šume, Zlatokosa, dobri šumski duh, a na kraju same bajke Anka je djevojka, lijepa nevjesta, kneginjica. Tim nazivima Nazor ukazuje na odnos svijeta prema Anki i nastoji unijeti dramatiku, izbjegavajući monotoniju (Težak i Težak, 1997).

Većina likova je pozitivna i dobra: mladi Ulrik, Marica, Milica, Luka, Pavao, te životinje Bijeli jelen, orao Gvozdenkljun, medvjed Ljumo...Zli likovi su vuk Ovcođer, zmija i knez Bodo, koji ne posustaju u njihovoj zloći. „Životinjska imena odražavaju osobinu svog nositelja“ (Težak i Težak, 1997: 61): orao je Gvozdenkljun kako bi se istakla snaga i uloga njegova kljuna koji je grabežljiv, medvjed je Ljumo čije ime dolazi od glagola ljumati što znači teško hodati, trapavo se kretati, i tako se naglašava njegov trapavi hod, Gagarilo je podrugljivac, u svijetu životinja, on dobiva ime po svom gakanju, a slično i Čuko koji je predstavnik šume mudrosti, ime dobiva po svom ćukanju, jelen Vitorog zbog svojih rogova, vepar je Kiso jer rado kisne u blatu, ris Munjko koji ime dobiva zbog sijevanja svojih očiju, vuk Ovcođer po svom koljačkom zanatu, golub je Sivko kao i boja njegova perja, lisac je Striko jer je mudar.

Imena siromaha su pučka imena: Marica, Pavao, Drago, Luka, Ivo, Marica dok feudalci imaju strna imena Bodo, Ulrik (Težak i Težak, 1997).

Upravo je bajka *Bijeli jelen* veoma zanimljiva djeci, jer se puno lakše identificiraju s malim i slabim junacima, koji su samo prividno slabiji, te su nositelji radnje i velikih ideja. Dijete se uživljava u situacije s mladom Ankom i strepi s njom i za nju, uživa u situacijama kad ona postaje moćna šumska vila i pomaže ljudima i životinjama. Isto tako boji se za nju kad je ona u opasnosti (Crnković i Težak, 2002).

3.2.2. HALUGICA

Ova je priča nastala u periodu kad je Nazor boravio u Kastvu, i to pod nazivom *Facol rakamani* što znači vezeni rubac, a tek ga je poslije promijenio u *Halugica*. *Facol rakamani* predstavlja rubac, odnosno komad tkiva što ga je morska vila stavila u ruku svoje kćeri da je čuva, da joj nosi sreću i da je može po tome kasnije prepoznati. Drugi naslov *Halugica*, dolazi od riječi haluga što označava vrstu morske alge. Kako sam Nazor kaže da Halugica nije jedna od brojnih algi već da je ona punokrvno i živahno djevojče, koje pliva, roni te traži školjke i spužve (Zalar, 1979).

Halugica je bajka, tragična i lirski, o nesretnoj ljubavi dviju generacija, najprije vile pomorkinje i ribara, a potom njihove kćeri Halugice i Jablanka, momka iz šume. Prikazuje sliku dvaju svjetova koji su suprotni i koji se privlače, a njihovo spajanje označava smrt.

Halugica asocira na antičku tragediju koja prikazuje glavnu junakinju koja napušta svijet ljudi i postaje morsko stvorenje, i smrt njezine ljubavi Jablanka. U ovoj bajci se javljaju se tri sudbonosna uzroka: greška roditelja, jer je ona kći ribara i vile pomorkinje, čin vlastite svijesti, kada se obećaje proscu koji joj donese majčin rubac, te božansku volju, kad joj vladarica mora ne dopušta da joj se Jablanko vrati (Težak, 1979).

Bajkovite elemente nalazimo i u neobičnoj snalažljivosti i moći male Halugice koja se poput sirene snalazi u morskim dubinama, povezana s biljnim i životinjskim morskim svijetom. Sve je veže uz more; u početku se ribar bojavao za nju, ali je potom bio sve mirniji (Franković, 2012): "Ne bi se više zabrinuo kada bi ona za najžešće

jugovine pobjegla u žal da se uzjoguni. Tada je ona trčala pred velike valove, što se bacahu na pržinu i hridine, prskajući visoko vodu i pišteći pjenom. Vratila bi se sva mokra, ali nasmijanih očiju i obraza rumenih kao ruža“ (Nazor, 2001:17).

Bajkovitost se može prepoznati Franovom doživljavanju koju vidimo iz teksta: „ili da neke nevidljive ruke postaviše čedo u Franov naručaj, ma i kako se to uistinu desilo,- ribar je Fran sve do smrti tvrdio da se u taj tren zbilo čudo i da mu je more samo stavilo na ruke to dijete“ (Nazor, 2001:10) i „kao da je netko tjerao najbolju ribu u njegovu mrežu i gurao mu čamac prema kraju kad bi bježao od oluje“ (Nazor,2001:17). Susrećemo se sa nadnaravnom moći, nekim nevidljivim bićem koja pomaže ribaru, koji mu pruža sigurnost i mirnoću, te čuva malu Halugicu. To biće je njezina majka koja ju je motrila i pratila na njezinu putu odrastanja (Franković, 2012).

Djevojčica osjeća prisutnost svoje majke, iako je ne može vidjeti. „Svuda tišina, jedino je uz obalu, po rupama između hridina išlo od zatona do zatona, od igala do igala brujanje i cviljenje nalik na prigušen sladak plač“ (Nazor, 2001:20). Halugica je uvjerala Frana kako zna da je netko čuva i pazi dok se ona baca na valove u more; u tom se trenutku i sam ribar sjeti da on lovi bez muke, ribe kao da netko samo stavlja u mrežu, sjeti se osjećaja da mu je netko samo stavio Halugicu u ruke. Halugica i Fran se vratiše kući. On je bio uznemiren, nije mogao zaspati brinući se za djevojčicu i razmišljajući tko će na nju paziti kad njega više ne bude, s obzirom da je se svi boje. “Na kraju će se pokazati da djevojka zaista donosi nevolju ljudima koje voli, no u tome nema njezine krivnje“ (Franković, 2012:116).

„Svojim različitim naravima i načinom života Halugica i Jablanko na alegorijskoj razini predstavljaju suprotnost kopna i mora.“ Halugica se počela zaljubljuvati u Jablanka bez obzira na njihove razlike, ali se nije htjela odreći mora. U šumi je osjećala opasnost i strepnju. Zvala ga je da dođe na more, da osjeti i vidi ljepote i čari mora (Franković, 2012:117): „Jablanko, kad ćeš k nama na naše more? Ja znam da ćemo jednom opet dolje. ...Tamo je sve drukčije. I ljutiti valovi paze da te ne progutaju. Kad mjesec sija nad pučinom, sve te nešto gladi po kosi i cjeliva u čelo. A koralji i ruže morske! A kričanje galebova povrh dage! Jablanko, dođi da ti pokažem što ja sve umijem“ (Nazor, 2001:34)

Priča se naglo premješta u Halugičinu osamnaestu godinu života. Nazor je opisuje uspoređujući njezin izgled sa osebnim životinjskim i biljnim svijetom i njihovim

pojavama: „I kad Halugici osvanu osamnaesto premaljeće, procvate i zamiriše djevojčina mladost kao grana jorgovana, kao drvce šimširovo. Po koži mladoga joj tijela kao da se razlilo svjetlucanje morske pjene. Duga modra kosa padala joj kao val niz leđa. Crvenjele joj se usne kao koralj, otkinut s kamena na dnu morskome. Velike zelene oči sjale se blago kao dvije zvijezde utopljene u dubinu; gorjele kao večernje sunce na rubu mora; smiješile se kao sunčani trak što se zaigrao pun iskara i varnica mirnom pučinom u osvitu dana“ (Nazor, 2001:37).

Halugica i Jablanko vode razgovor koji simbolizira susret svijeta mora i obale i svijeta planine i šume. Jačina njihove ljubavi omogućuje im žrtvovanje njih samih jer je Halugica spremna otići u Jablankov kraj, a Jablanko je spreman otići u kraj svoje Halugice: „ - Kakve trave od omame donese sa sobom pa se duša moja uznijela za tobom i za punom tvojom? Iščupaj me iz korijena sa žala morskog ! Ponesi me u goru i postavi me u gnijezdo na lipi da gučem kao grlica pod tvojim krilom sokolovim.

-Zatravila si me ružo morska. Napojila si me vodom zaboravi. Povedi me u dubinu, u pećinu od kristala, gdje bruje orgulje od koralja, a na svodu se sja krupno biserje“ (Nazor, 2001:61).

Sve je više prosaca bilo na pragu Halugičinog doma, ali ih je ona na razočarenje Frana sve odbila. Bajkovita obilježja se javljaju kad ona trima proscima zadaje zadatak da joj donesu predmet koji se ne može naći, tj. vezeni rubac njezine majke. Upravo tu vidimo njezinu potragu za svojom majkom. Svjesna je da ne želi brak, nego da pripada moru, ali nije svjesna posljedica svojih želja. Ispunjenje njezinih želja označava povratak moru i odustajanje od ljudskog svijeta. Franković (prema Belaj, 1998:207-208) kaže da Halugica ne želi niti jednog od prosaca jer oni nisu njezine vrste. „Riječ je o mitskom sklopu koji ne dopušta miješanje više vrsta s nižom, odnosno bogova sa bićima nižima od sebe“ (Franković, 2012:117-118).

Idućeg dana kad su kapetanove sluge donijele rubac Halugici i kad si ga je ona stavila, za vrijeme mjesečine, izišla je u dragu gdje su je opkolile vile pomorkinje, te je Halugica spoznala da ne može koračati, već da leti pomoću nevidljivih krila ili roni kao riba. Preko priče morske kraljice doznala je da je dijete vile i čovjeka, čija je ljubav nemoguća i nesretna. Doznala je za smrt svoje majke i o svojoj i Jablankovoj nemogućoj ljubavi. Pokušala je doći do obale, ali nije mogla hodati, bacati pijesak, te

nije uspjela. Vrativši se u more nije mogla govoriti ljudskim jezikom. Jablanko je prepoznao njezin zov, krenuo za njom u more i utopio se (Franković, 2012).

Bajka o Halugici ne završava kao klasična bajka sretnim završetkom, što bi podrazumijevalo vjenčanje Halugice i Jablanka. Ova bajka završava tragično. Halugica se vraća svojoj vrsti. „Morska spilja simbol je majčine utrobe koja se u mitu ponekad povezuje s vodenim elementom, zbog čega ženskost pripada području prirode. Radi se o simboličkom povratu u utrobu, a cijena je napuštanje ljudskog svijeta, što Halugica nije predvidjela, vođena samo intuicijom i majčnim znakovima“ (Franković, 2012:122).

Glavni lik je Halugica koja je začeta neljudskim putem, majka joj je vila pomorkinja, a otac ribar. Njezin fizički izgled ukazuje na razlike između nje i ostalih ljudi. Halugicu nalazi stari ribar Fran koji je stanovao u samostanu fratara Sv. Jakova. Žena vrtlara iz samostana došla je djevojčicu i primijetila višak tkiva koje djevojčica ima u njezinoj šaci. Molila je Frana da joj dopusti da joj zašije višak tkiva ispod pazuha, da joj bude kao neka amajlija koja će je štiti od zla, na što on naposljetku i pristane. U ovoj gesti zašivanja tkiva nailazimo na miješanje kršćanstva i poganskih vjerovanja, jer je ono vezano za pučko vjerovanje o štrigama i štrigunima. Prema vjerovanju štrige se rađaju sa repom, a štriguni u crnom mjehuru koji im se zašije pod pazuh, te je on čuvar njegove moći. I štrige i štriguni su opasni po život ljudi. Kad su žene iz sela čule o djetetu došle su sve kod ribara da se uvjere u čudo (Franković, 2012).

„-To nije čist posao! – uzgoropadi se baba. – Je li to na njemu kosa ili morska mahovina? Ate zelene oči! To dijete nije žena rodila; ono nije kršćanska duša! Našli ste mu u šaci košulju morske zmije ili škrge ribe smrdoperke ili kožu potonula čovjeka.

-Čuvala nas majka Božja i sveti Jakov opatijski! – kliknuše bake“ (Nazor, 2001:13)

Ribar Fran riječima koje su toliko jake, znakovite, a koje ribar nije ni svjestan „More mi ga daje, a ja ću ga čuvati sve dok mi ga opet ne uzme“ (Nazor, 2001,13), preuzima zaštitnički stav prema svom djetetu. Njegovo se proročanstvo na kraju i ostvarilo, te mu ga je more oduzelo. „Žene posežu za pretkršćanskom mitskom sviješću kada tvrde da je djevojčica porod štrige Haluge“ (Franković, 2012:111-112). Narod se bojao štriga i štriguna, sakrivali su je, i bojali se da ako je taknu da će

umrijeti njihova djeca kući. Tu se vidi praznovjerje koje je prisutno u narodu, strah od zlih, nadnaravnih bića (Franković, 2012):

„-To je porod štrige Haluge!

-Poginuti će mi doma djeca jer sam ga se dotakla!

-Bacimo taj skot u more!

I žene navališe na postelju. Ali ribar skoči, digne u naručaj rasplakano dijete i grmnu:

-Natrag žene! Natrag, ili ću vas“ (Nazor, 2001:14)

Fran je dijete nazvao Halugicom, ali ne po štrigi Halugi, za koju su bake rekle da ju je rodila, već po morskoj travi. Ribar je znao da je Halugica neobično dijete. U početku ju je hranio kozjim mlijekom. Kasnije ju je vodio sa sobom u čamcu i slušao njezine nerazumljive riječi. Jednog je dana, dok su bili u ribolovu, pala sa barke u more i nije potonula, plivala je poput psića. Kao da ju je čuvao neki dobri duh. Sa šest godina je ronila i plivala poput ribe upozoravajući Frana na svaku struju, vir i siku (Franković, 2012) : „...Lovio je dok je ono ležalo na mreži i brbljalo nerazumljive riječi pružajući ruke kao da se hoće latiti sad Sunca, sad Mjeseca ili zvijezda...Jednog dana dok je ribar vukao mrežu u čamac, lađica se prignu i dijete štropotnu u more. Ali crvić ne potonu. Plivao je kao psić....Poznavala je svaki kutić po obližnjim zatonima. Zнала je za gnjezda galebova i vodomara po hridinama. Upozoravala je ribara na svaku struju, siku i vir, pa joj se stari Fran ne mogaše dovoljno načuditi“ (Nazor, 2001:16).

Sretno djetinjstvo Halugice trajalo je do njezine sedme godine. Upravo je broj sedam značajan, jer prema narodnom vjerovanju krsnici se prepoznaju i oni imaju znak ispod pazuha poput Halugice. U tom periodu ribar počinje osjećati svoje godine, a Halugica se raspituje o koži ispod pazuha, počinje biti osjetljiva na primjedbe starih baka koje govore da je kći vještice. Ribar Fran predstavlja pravu očevu figuru. On ju umiruje i kaže da će je po toj koži prepoznati njezina majka, te joj priča o majci, o lađama sa zlatnim pramcem i gradovima sa zlatnim stubama. Halugica ne spominje svog pravog oca, već samo svoju majku i to je veoma znakovito jer upravo ribara smatra svojim ocem, koji ju je primio kao svoju rođenu kćer: (Franković, 2012). „Za sedam godina ne pomuti ni oblačić ribareve sreće i veselog djetinjstva male

Halugice...-Oče – zapita ga jednom dijete – otkud mi tkivo što mi viri ispod pazuha? Fran odgovori da je to znak po kojem će ga majka jednom naći i upoznati, i da mu sada donosi sreću....Halugice, tebe je rodila neka nesretna kneginja a možda i kraljica. Ona te sada traži po svijetu. Uzeti će te sa sobom i povesti te na veliku zlatnu lađu...-I ti ćeš onda s nama. ...“ (Nazor, 2001:18).

Prvi susret s majkom odvija se u ljetnoj noći punoj mjesečine. Mitski znak je upravo mjesečina. „U mitskim je oprekama, kojima je davni čovjek usustavljivao svoje poznavanje svijeta, ženskom su biću odgovarali mjesec, noć, dubina i mračna utroba. U skladu s time je i noćno pojavljivanje Halugičine majke, vile pomorkinje koja je živjela u dubini mora.“ Halugica upoznaje svoje korjene, postaje joj sve jasnije odakle dolazi (Franković, 2012:115): „U kasnome času jedne ljetne noći bijaše ribar Fran upravo ustao da traži po obali dijete. Vrata se naglo otvoriše i Halugica se pokaza na pragu. Bila je obasjana mjesečinom, blijeda, raspletenih vlasi i polusklopljenih očiju, kao u čovjeku što u snu hoda.

-Oče, oče! – prozbori muklo dijete, i ribaru se pričini da čuje glas iz dubine mora – znaš, ona je napokon došla...

-Da, ona je došla! Našle smo se.

-Tko je došao? Što buncaš?

-Ona! Ma baš ona...moja mati!“ (Nazor, 2001:19-20).

Halugica je više biće kojeg je rodila vila pomorkinja besmrtnog roda. Jedan od prosaca uspijeva riješiti zadatak uz pomoć vještice Rogulje, ali to ispunjenje umjesto da ga približi djevojci ono ga udaljava. Ona čim na sebe stavi rubac vraća se svome svijetu, svijetu mora. Pronalazak rupca vještice Rogulje ima veze s narodnom predajom povezanom sa slavenskom mitologijom; u svadbenom slavlju obični su smrtnici oponašali božansku svadbu koja se odigravala na suhoj grani u krošnji stabla i djever skida mladoj rubac sa stabla na kojem je bio vezan vijenac od zelenila. Rubac je trebao objesiti netko mlađi i trebao je biti na što višoj i suhoj grani koja je predstavljala granu na drvetu svijeta, dok je vijenac predstavljao simbol mlade. Objешeni vijenac na grani je kukavica što se oglašava rano ujutro odnosno mlada djevojka koja šeće gradom. Suha grana nije se smjela slomiti, bilo je veoma važna za život ljudi jer se o nju oslanja nebo (Franković, 2012, prema Belaj, 1998:238-239).

U Nazorovoj priči nailazimo na događaj kad vještica šalje svoje pomagače da obave posao. Bio je uštap, te su vile izašle iz svoje špilje. Spominje se kukavica koju je vještica dala ubiti, što povezano sa narodnom predajom znači da kukavica predstavlja nevjestu koja je ubijena. Isto tako, otrgnuvši rubac sa vile lišava je besmrtnog života, dok će nevjesta, Halugica, umrijeti za ovaj svijet (Franković, 2012).

U noći kada je vještica došla po rubac, djevojka Halugica je zaspala na obali i sanjala da je majka zove. Njezina je majka uistinu došla i plakala nad kćerkom. Nazor je u toj bajci napisao pjesme u stilu i stihu narodne bugarščice koju vila pomorkinja pjeva svojoj kćerki da se vrati u more:

„-Da mi te ponijeti u kristalnu spilju svoju

Na dno mora sinja,

Gdje mesnate ruže morske i koralji rujni cvatu,

Gdje muk i mir vječni vlada pod valom i vjetrinom

Na dnu mora sinja!“ (Nazor, 2001:55).

Nazor u tom dijelu „isprepliće bugarščicu sa Halugičinim snom“, svaka kitica opisuje po jednu epizodu u snu. U toj pjesmi, u njezinoj zadnjoj strofi vila pomorkinja dotiče se i neostvarive ljubavi Halugice i Jablanka želeći svoju kćerku povući u morske dubine, u njezin morski svijet. Ljubav vile i čovjeka je nemoguća ljubav. „Zato će majka žrtvujući sebe, nastojati spriječiti ponavljanje vlastite sudbine u kćerkinu životu“ (Franković, 2012:120-121). San koji Halugica sanja upozorava je (Franković, 2012): „I Halugica sanja da se pećina od ametista pretvorila u utrobu potonule lađe. Gore negdje propinju se, lome i ruše valovi, ali oko nje muk i tama. Živa je zakopana i lupa o tvrde daske. Ne čuje odaziva. Morske nakaze šuljaju se okolo lađe i šibaju repom o palubu, pa odjek udaraca grmi u praznome, tamnom brodu i tjera joj u dušu još veći strah. ...Da, to je on, mladić rudaste plave kose i mlade mekane brade!... Plivaju prema kopnu, ali i struja nosi daleko, vuče ih na otvoreno more. Plivaju sve teže. Zalud se otimaju struji i svrcu prama kopunu. Kraja već nestade. Mladić je klonuo, probljedio, ukočio se....Halugica kriknu i otvori oči“ (Nazor, 2001:57).

Neobična je i njezina nezainteresiranost za traženje pravog oca, smatrajući da ju je majka rodila, a ribar Fran odgojio i othranio; mitsko objašnjenje toga je da je majka

boginja iznad oca smrtnika i samim time dijete ima pripasti višoj vrsti. Biološki otac predstavlja prazninu u samoj bajci. Kao što je ranije navedeno Halugica, s obzirom da nije ljudskog podrijetla nosi nevolju svakome koga voli. Tako je nevolju donijela svojoj ljubavi Jablanku, odnijevši ga u smrt, i time se ispunjava proročanstvo zlih žena iz sela. Možemo zaključiti da su Nazorovi ženski likovi boginje, djevojke sa svetačkim osobinama i ljepotice s visokim kraljevskim položajem koje su nedostižne prosječnoj osobi. Halugica predstavlja granično biće koja više pripada moru nego kopnu i zbog svojih karakteristika donosi nesreću ljudima oko sebe. Upravo zbog svog završetka ovu bajku ne možemo svrstati u pravu bajku, u kojoj Nazor alegorijski prikazuje odnos čovjeka i prirode (Franković, 2012).

Smatrajući da će mu biti lakše u planinskom zavičaju kod svog sinovca i njegovog sina Jablanka, ribar Fran se uputi sa Halugicom u planinski zavičaj. Simbolika u dječakovom imenu upućuje na povezanost s planinskim i šumskim svijetom. Dvoje mladih otišli su brati kupine. Jablanko je veoma povezan sa šumom, penje se na stablo, trči po šumi, dok se Halugica ne osjeća ugodno u njoj. Počinje osjećati strah i nelagodu, čak ne želi da se Jablanko za nju popne na stablo i dohvati joj gnijezdo. Dječak i djevojčica su se prepirali. U toj situaciji se Halugica po prvi put uplaši svog karaktera, otkrivši grubu stranu u sebi. Gledajući Jablanka kako se penje po stablu shvatila je da oni ne pripadaju istom svijetu (Franković, 2012): „Mene bi stablo streslo na zemlju, a njemu je ono prijatelj – pomisli djevojče“ (Nazor, 2001:28).

Ljubavni dijalog Halugice i Jablanka podsjeća stilom i izborom motiva na Pjesmu nad pjesmama. „Ta ljubavna lirska patetika u emocionalnom pulsiranju priče“ čini vrhunac sretnih osjećaja koji se pretvaraju u tragediju punu boli, nesreće i tuge (Težak, 1979:26).

3.2.3. VELI JOŽE

Vladimir Nazor je nakon što je došao u Istru, promatrao ljude i njihov način života, te proučio njihovu prošlost. Slučajno se našao u Motovunu te je prisustvovao novačenju motovunskih mladića, vidio je kako seljaci i težaci podno Motovuna nemaju prava koja imaju Motovunci. Promatrao je težačku muku i strpljivost, na koju je bio ogorčen. „U času oštrog revoltiranog protesta poistovjetio se s masom nezadovoljnih i odlučnih seljaka.“ Upravo su sva ta događanja potakla Nazora na pisanje o Velom Joži. Veli Jože simbolizira ljudsku masu koja je neosviještena i teško pokretna, „koja polako

postaje narod.“ Djelo je puno simbolike gdje Joža predstavlja kmeta koji je jak, njegovu snagu koja nosi Narod. U ovoj pripovijetki su izostavljene nebitne pojedinosti „opširnih lirskih pasaža, vizija i elemenata bajke priča je dobivala zaokruženiji zatvoreniji, zbitiji i čvršći oblik...“ Pripovijetka sugerira stvarnost u svojem umjetničkom iskazu, prikazuje neobičnost u kojoj divovi gorostasi žive s ljudima koji nam se ne čine kao da su patuljci. Veli Jože je veoma omiljena priča za djecu koju je Nazor pisao za odrasle. Pripovijetka je literarni tekst koji je simbol za borbu u traganju za novim političkim i društvenim rješenjima (Bratulić, 1987,184-195).

Veli Jože spada u pripovijetke, alegorije, u kojima tražimo prenesena značenja. Veli Jože predstavlja istarskog seljaka, a ostali divovi predstavljaju hrvatski narod koji je nastanjen u Istri. Gvozdeni patuljci predstavljaju Mlečane i njihovu vojsku koja je pokorila Istru (Uskoković, 2001).

Glavni je lik Veli Jože koji je velik i jak, star je gotovo tristo godina a u Istru je došao kao dječak. U Istri je tada bilo mnogo divova koji su dobro živjeli dok nisu došli Mlečani i preplavili njihovu zemlju. Sad služi patuljcima i njihov je rob. Snažan je i velik toliko da trese gradske tornjeve, gradske zidine prekoračuje bez ikakvih problema, vuče brodove, štiti i prehranjuje cijeli Motovun. Sam može pojesti cijelog pečenog vola, ali svoje snage nije svjestan.

Veli Jože je tragičan lik koji potiče i predvodi ostale divove da obnove narodnu slobodu i snagu. Ironija se događa na samom kraju kad se divovi vrate svojim bivšim gospodarima. Sebični interesi pojedinca i unutarnja nesloga bili su glavni pokretači razdora. Jožino ubojstvo diva Liberata bilo je ono najgore od svega, jer je Joža upravo sa njim htio podijeliti svoju zemlju. Od svih divova na kraju, jedini se Joža izdvojio kako bi okajao svoj grijeh, iako svi shvaćaju u čemu su pogriješili. „Tragedija nije konačna jer ostaje nada u ponovnu uspostavu sloge, no ona tek slijedi, a razvoj Jožina lika odgovara razvojnim fazama svojstvenima tragičnom liku“ (Franković, 2012:157).

Joža je jedini preživjeli motovunski div koji je hrabar, nevin, poslušan, te nesvjestan svoje snage. Njega je na prevaru poglavar Barbabianka poveo u Mletke. U lađi koja ih je prevozila do Venecije bio je veslač Ilija koji se nalazio u utrobi lađe. Ilija je bio vezan lancima, noge su mu odsjekli od koljena na dolje i prikovali u lađu da im bude veslač. Ilija je pjevao pjesmu na Jožinom jeziku, tužnu bugaršćicu koja

govori o dalekom domu, majci i slobodnom životu. Veslač je u Joži probudio svijest o pripadnosti svojem narodu i potrebu da brani svoje dostojanstvo, slobodu i pravo na vlastitu zemlju: (Franković, 2012)

„Ne tako! Ruke su ti da radiš, ali prije svega za sebe i za svoje. One su ti da se njima braniš, da od sebe odbiješ nepravdu. A ona je zemlja tvoja, čuješ – tvoja! I galeot se počne žestiti. Da je on slobodan kao Jože! Ali se ne može maknuti. Dvadeset je godina što su ga prevarom zaslužnili dolje na jugu, pa mu odsjekli noge do koljena i turili ga u galiju da im vozi. Ali on, Jože tako jak i čil, pa – rob!“ (Nazor, 1979:36-37).

Jože je shvatio da ima snagu pored koje bi ljudi mogli strepiti. Sjetio se Barbabianke, kad je ispred njega iščupao cer, te kad je preplašio građane zadržavajući motovunskim tornjem. Upravo ga je nesreća jednog galeota potakla da shvati da njegov život u Motovunu mora biti drugačiji nego što je bio i da, kako mu galeot priča, imaju i oni pravo na slobodu (Franković, 2012):

„-I mi smo ljudi kao i oni - govorio je galeot. – Čemu im robovati ka omarva kad smo od njih jači i bolji? Pas ne da kost i tjera tuđinca iz svoga dvorišta; a ti, Jože puštaš da patuljci po tebi gaze i da ti sišu krv; ti, koji si tako jak! Sramota od tebe, brate!...Ali ti si velik i jak, tebe ne može ni more tako lako progutati, -iznijeti ćeš živu glavu. Čuj, Jože, moraš mi se nešto zakleti. – Ču.-Da ćeš biti od danas kao pas koji ne pušta da mu otmu kost i ne da drugome u svoje dvorište. – Kunem ti se!“ (Nazor, 1979:37-38).

Usljedi je jaka olujna noć u kojoj je Joža iskoristio priliku i pobjegao sa galije. Ilija, koji je bio lancima svezan i ostali ljudi potonuli su sa galijom. Ilija je prilikom potonuća pjevao svoju pjesmu bugaršćicu koju je Nazor objavio u samostalnom obliku, pod nazivom *Galiotova pesan* u kojoj je „simbolizirana stoljetna ljudska sudbina hrvatskog čovjeka za koga je služenje tuđinskoj vlasti postalo nepodnošljivo tjeskobno. To nije (...) putovanje u egzotične daljine pustolovne avanture. Nazorova galija nije ni pomodna metafora lirskog subjekta, nego duboko pjesničko i životno iskustvo stvarnosti“ (Franković, 2012:159-160, prema Mihanović, 1989:59).

Joža je bio veoma ponosan i ohol. Upravo je to njegovo ponašanje dovelo do njegova pada. Smatrao se zaslužnim za slobodu divova i s toga da mu trebaju dodijeliti najbolju zemlju. U njegovom vladanju zamijenio ga je Liberat. Divovi su Jožu smatrali najjačim divom i poštivali su što ih je izbavio od kmetstva. Divovi su jeli i pili

vino kod komornika Civette, koji je bio vrlo lukav. U tom je počeo Joža pričati o galeotu Iliji i o potrebi da sagrade kameni grad poput bana Dragonje. Div Ivan mu se narugao da želi da ga okrunje za kralja. Sve to je preraslo u veliku svađu oko vlasništva nad docom i zlatom. Joža se smatrao jedinim zaslužnikom za ljetinu i bio je veoma ljut (Franković, 2012):

„Huncuti! Lupeži! – plane Jože i stane psovati, crven u licu s nabreklih žilama na vratu. Njegova je dolina, on ju je izorao i posijao. Građani su čeprkali kao kokoši po oranici i smetali ga u poslu. On je puštao da rade i darivao ih zlatom, samo da se okane zanovijetanja i da budu mirni.

-A ča će ti sve to žito?

-Ča te briga! Ča je moje – je moje.

-Volil bi jopet služiti gospodinu nego tebi – vikne Jurić. Jože se uzalud žestio. Kmetovi su ga sad gledali mrki, mučaljivi. Branenčanin vidje da su gotovo svi protiv njega i da ga se ne boje, pa se još više usपालi. Potrči daščari, otvori vrata, skoči na stog žita. Rukama i laktima stane gurati i bacati zrnje izvan daščare, u oblaku pljeve i prašine.

-Na psi! Na vam! Moja muka! Moj trud!“ (Nazor, 1979:74-75).

Jože je bio veoma ljut te je zapalio Psoglavčev grad sa čitavom ljetinom. Smatrao je da je jedino komornik Civetta na njegovoj strani i upravo se njemu priklonio. Nije ni slutio da je Civetta veoma lukav, jedino što je Civetta želio je da se divovi vrata svojim gospodarima i priliku je vidio u Joži. Jožu je uvjerio da je na njegovoj strani. Lukavi Civetta je na kraju bio posrednik između Jože i divova, što označava početak njihove nesreće (Franković, 2012):

„Tko je upalio grad? – upita.

-Ja.

-A zašto?

-Ukrali su moje žito. Htjeli bi moju muku. Sve za njih! Ča su oni meni? Nič. Ja sam iz jednog kraja, a oni iz drugoga. Govore kako ja, i to je sve....

- A ča je moje, morem i zgoret. Oni mene tuć, ubit? Su huji od grajana. Va gradu su gospoda, a oni? Kmeti kao i ja.

-Da nije tebe bilo, služili bi sada gospodarima. ...(Nazor, 1979:76-77).

Divovi su se obratili Civetti da ih vodi netko učen i mudar, poput njega samoga, ne znajući da on pomaže i Joži. Divovi su tražili pomoć oko podjele zemlje među sobom, koju Civetta veoma lukavo i podijeli. Civetta je podijeli zemlju između Jože, Marka i Liberata. Joži je kasnije lagao da je podjela mogla ispasti mnogo gora i da su kmetovi bili i preblagi, s obzirom na ružne stvari koje im je učinio. Civetta se povukao, ne želeći zastupati više divove. Ova situacija predstavlja početak tragedije koju su si divovi sami priredili. Umjesto da su ustrajali u svom zajedništvu, svoju su neslogu htjeli riješiti sa podmuklom osobom i posumnjali u vlastitu „sposobnost za slobodan i nezavisan život“ (Franković, 2012:163).

Kmetovi nisu bili zadovoljni podjelom. Marko i Liberat se nisu usuđivali ići na svoju zemlju. Marko je ipak odlučio i otišao. Tamo ga je dočekaio Jože koji ga je izmrcvario batinama i prijetnjama o smrti. Liberat je želio okupiti divove kako bi se riješili Jože, međutim, oni nezadovoljni podjelom zemlje nisu željeli pomoći. Molio je Liberat i Civettu za pomoć, ali i on je odbio. Kad je Liberat šetao po svojoj zemlji naišao je na Jožu, koji je napao Liberata. Hrvanje se dugo nastavilo i Jože je udario licem u zemlju, na što mu se Liberat narugao. Jože je bio toliko izazvan, nije bio pri svojoj svijesti i ubio Liberata sjekirom (Franković, 2012):

„Jože se digne i kleknu. Iz nosa i usta curila mu krv; divlji mu plamen gorio u očima. Ostade trenutak omamljen, s onim krvavim mlazovima na bradi i vratu, s raskolačenim očima i nakostriješenim vlasima. Osjećao je buru u grudima, šum u ušima, a pred njegovim očima Liberatova je slika drhtala, mutna kao lik kakve zvijeri u magli...I Jože dignu oči k nebu te se prignu i poljubi zemlju. Skoči, pograbi motiku, zamahne i spusti je svom silom na Liberatovu glavu. Kmet kriknu, zaljulja se i sruši (Nazor, 1979:87-88).

Kmetovi se nisu usudili pokopati Liberata, kojeg je Joža ubio, jer su se jako bojali Jože. Civetta im je naredio da ga moraju pokopati. Kmetovi su molili Civettu da ih vrati njihovim gospodarima jer nisu sposobni samostalno živjeti. Civetta je mogao sad

proglasiti pobjedu nad divovima. „Divovi su osjećali sramotu i gorko žalili zbog nesloge“ (Franković, 2012:164):

„Ne potraje dugo, i divovi se stadoše praštati jedan od drugoga. Bili su mučaljivi. Stari se kmet Ivan dugo borio, ali ne odolje: suze mu udariše niz obraze, zaplače kao dijete“ (Nazor, 1979:90).

Jože je promatrao šumu i njive koje je obrađivao za svoje gospodare, prisjetio se sramote, svih patnji i uvreda koje je doživio od gospodara. Išavši za Civettom, na obzoru mu se ukazalo more i sjetio se događaja kad je ukrotio more u oluji, kako se spasio, pričinilo mu se da vidi galiju koja je potonula i sjetio se zavjeta kojeg je dao Iliji (Franković, 2012):

„Rekao bih, neka čudotvorna ruka digla iz morske dubine već davno potonulu lašu, i aver-drijevo brodi sad prema kopnu. Jože vidje gdje se sva ona vesla dižu u vis kao stotinu ruku. Gorostas se trgnu i stane – Galjot Ilija! Prošapta. I pričini mu se da sve one ruke upriješe prstom prema gorama u srce istarske zemlje, baš kao da mu nalažu: „ Idi odavle! Tamo je tvoj spas.“ I pričini se orijašu da mu galeot sipa opet u lice iskre i varnice, da ga drma rukama i da mu viče na obje uši: „Ne budi robom, Čovjek si i ti“ (Nazor, 1979:93).

Civetta je u Motovunu dočekan kao junak i pobjednik, ali samo na kratko. Kad su se građani Motovuna okrenuli da vide gdje je Jože, postali su veoma srditi i ljuti. Svi su dobili svog diva osim njih. „Veli Jože je nestao bez traga“ (Franković, 2012:166).

Upravo nestanak Jože ovu tragičnu pripovijetku diže na višu razinu, jer tragedija nije konačna. U njemu leži nada u stjecanje slobode „kad narod duhovno bude sazrio da je složno izbori. „Dobre i loše osobine Veloga Jože osobine su samoga hrvatskoga naroda, a kolektiv divova predstavlja istarske Hrvate“ (Franković, 2012:166-167).

U toj pripovijetki se prepoznaje mit Obećane zemlje, koja se odnosi na zemlju koju su si divovi uzeli kako bi ju obrađivali i živjeli u slobodi. Radi se o zemlji na Psoglavčevu brdu na kojem su prije živjeli psoglavci koji su bili tajnovita bića i koja su izumrla. Ta su bića posijala puno straha Istranima i nagomilala su veliko blago, te ga zakopali u zemlju. Ostali su u sjećanju kao pljačkaši i osvajači. Upravo je to njihovo zlato našao zakopano div Jurić. Pravo na to blago imaju sadašnji posjednici zemlje.

„Oni koji su polagali pravo na teritorij“ izgubili su ga odvajanjem vlastite povijesti od teritorija (Franković, 2012:179). Tako nastaje terra incognita kojoj se pripisuju često i čarobna svojstva. Upravo je zemlja oko Psoglavčeva brda bila prokleta, ali će je oni svojim radom pretvoriti u prebivalište ljudi (Franković, 2012:179, prema Perić i Pletenac, 2008:85)

„Narod priča da su to ostaci i ruševine grada što ga već davno sazidaše Psoglavci, koji su krali po selima blago i djecu, pa koja sreća što im se zameo trag! Iskopaj ma gdje jamu na vrhuncu pa ćeš naići na kosti i lubanje, a naći ćeš i neke kamene sjekire, kugle, igle i bog ti ga znao! Bilo što bilo, to je grad Psoglavaca i njesto je proketo“ (Nazor, 1979:48).

Divovima pronađeni kosturi nisu izazivali stravu već su smatrali da imaju pravo na novi početak i svoju slobodu. Bilo je tako dok div Jurić nije pronašao zlato. Joža je tim zlatom plaćao motovunske građane koji su težački radili i ponizili se pred kmetovima, te tako sebe ponizili. Tu vidimo kako se raj gubi radi pohlepe i nesloge. Nazor nam tim motivom Obećane zemlje prikazuje na alegorijski način, u prenesenom značenju, domovine koju je potrebno osloboditi uz slogu (Franković, 2012).

4. USPOREDBA ODABRANIH NAZOROVIH DJELA:

Za bajke je karakteristično da se dva svijeta, zbiljski i fantastični, isprepliću. Upravo ove elemente nalazimo u bajkama *Bijeli jelen* i *Halugica*. Nazor situacije u koje uvodi svoje likove prikazuje na jedan realan način, dok u svijet biljaka i životinja uvodi fantastične elemente.

Na samom početku bajke *Bijeli jelen* i *Halugica*, Anku i Halugicu, Nazor opisuje kao veoma male, krhke djevojčice, a kasnije u tekstu naglašava njihovu ljepotu u odrasloj dobi. Anku od male, mršave djevojčice preobražava u nevjestu i kneginju. Ljepotu Halugice Nazor uspoređuje s ljepotama mora, s morskim zvijezdama, koraljima, valovima. Halugica je, s druge strane, lik koji je stvoren od ljubavi ribara i vile pomorkinje. I Anka i Halugica su djevojke koje se jako dobro snalaze u prirodi. Anka u šumi, a Halugica u moru. Nazor u obje bajke lijepim i slikovitim opisima prirode, opisima povezanosti djevojaka sa prirodom želi naglasiti važnost da čovjek bude povezan sa svojim okolišem.

Bajkovite elemente u pripovijetci *Bijeli jelen* nalazimo u trenucima kad Anka prelazi u svijet fantastike. To se događa u trenutku kad prenoći u ležaju košute, te počinje pričati nemušti jezik, što znači da razumije jezik životinja. Tu mogućnost gubi onoga trenutka kad se seli kod kneza Ulrika. Anka je glavna junakinja *Bijelog jelena* koja uspijeva savladati sve teškoće i neprilike. U svim svojim pothvatima pomažu joj pomagači, koji, međutim, nisu uvijek skloni dobroj namjeri. Isto tako bajkoviti trenutak kod *Halugice* vidimo u njezinom pojavljivanju kod ribara Frana. Nazor nam prikazuje trenutak u kojem ju more samo stavlja u njegove ruke, iako dijete morskih dubina, govori i razumije govor ljudi. Halugica na samom kraju bajke ulazi u morsko kraljevstvo i time gubi mogućnost razumijevanja ljudskog jezika.

Ankine i Halugičine ljubavne situacije se međusobno razlikuju. Za razliku od Anke koja se sretno udaje za kneza Ulrika, Halugica gubi svoju ljubav. Jablanko se utapa. Upravo iz toga možemo uvidjeti da je *Bijeli Jelen* bajka sa svim njezinim karakterističnim elementima i sa sretnim završetkom, dok *Halugica* ima elemente antibajke, koji se očituju u prvom redu u nesretnom završetku. I *Bijeli jelen* ima u jednom dijelu elemente antibajke, a to se odnosi na opise šume koji donose strah i nelagodu.

U *Bijelom jelenu* se ne pojavljuju mitski elementi, dok se u *Halugici* pojavljuju. U *Halugici* se pojavljuje niz mitskih elemenata od miješanja više vrste sa nižom, spominjanje morske spilje kao simbola majčine utrobe, mjesečine u susretu majke sa Halugicom, do pronalaska rupca vještice Rogulje. Nazor nas, opisujući višak tkiva ispod Halugičinog pazuha, uvodi u kršćansku tematiku pomiješanu sa poganskim vjerovanjem. Osim toga u *Halugici* se pojavljuju i narodne predaje. Nazor uvodi kukavicu koja predstavlja nevjestu koja je ubijena za ljudski svijet.

Pripovijetka *Veli Jože*, za razliku od *Bijelog jelena* i *Halugice*, motivirana je stvarnim događanjima u Istri. Djelo je puno simbolike. Jože se javlja kao simbol naroda, kmeta. Njegove osobine ukazuju na osobine hrvatskog naroda. Jože je tragičan lik, koji ukazuje da tragedija nije konačna. U ovoj pripovijetki nema elemenata bajke. Međutim, kao i kod *Halugice* i u *Velom Joži* pronalazimo mitske elemente. Nazor nam prikazuje mit Obećane zemlje. Radi se o brdu kojeg su divovi zaposjeli. obrađivali su zemlju i marljivo radili. To je brdo na kojem su psoglavci, tajnovita bića, izumrla. Oni su sijali strah među ljudima. Brdo je proketo, tako i njegovi stanovnici.

U *Halugici* i u *Velom Joži* Nazor nas upoznaje sa bugaršćicama. Nazor bugaršćicama želi naglasiti ljepote dalekog doma, slobodnog života, blizine majke, nesretne i nespojive ljubavi. U *Halugici* ih imamo kad majka zove Halugicu u more. Ona joj tada pjeva bugaršćicu. U *Velom Joži* nailazimo na nju u trenutku kad Ilija galijot pjeva u utrobi lađe. Bugaršćicama Nazor želi istaknuti ljepotu doma i slobode u životu, te neizmjernu ljubav majke prema svom djetetu.

Sve tri pripovijetke možemo koristiti u radu sa djecom predškolske dobi. Osim samog čitanja mogu se dramatizirati, djeci se mogu podijeliti uloge i time ih još više potaknuti da se užive u svoje omiljene likove. Bajka i mit su književne vrste koje su veoma bliske djeci i koje nalazimo u Nazorovim djelima. Djeca žive sa tim likovima, pokušavaju riješiti njihove situacije i tuguju sa glavnim likovima. Upravo su Nazorova djela važna jer imaju sve elemente bajke i mita koje su veoma interesantne djeci i moguće ih je primijeniti u radu s djecom.

5. ZAKLJUČAK:

Vladimir Nazor je cijeli svoj umjetnički i osobni život posvetio stvaranju književnih umjetničkih dijela. Upravo su ta dijela, puna lijepih riječi, bila poticaj mnogim suvremenim piscima.

Mnoga Nazorova djela su dio dječje književnosti. To je književnost koja je namijenjena djeci, i koja po svojoj tematici i formi odgovara dječjoj dobi. Nazor je jedan od najplodnijih hrvatskih pisaca čije stvaralaštvo povezuje četiri razdoblja hrvatske književnosti. Mitski su ga sadržaji zanimali već u djetinjstvu, te sa istima nastavlja kroz cijelo svoje stvaralaštvo. Djela za djecu stvarao je intenzivno samo jedan period svog života. Među najpoznatijim djelima za djecu su *Bijeli jelen*, *Veli Jože*, *Minji*, *Kralj Albus*, *Dupin*, *Halugica*, *Svjetionik* i ostali, za koje inspiraciju traži u svakodnevnim zbivanjima iz života djece vodeći računa o odgojnim ciljevima. Osim bajki i pripovijetki, Nazor piše i pjesme koje su ušle u antologiju hrvatske dječje poezije, neke od njih su *Zlatna lađa*, *Čudna kuća*, *Željeznica*, *Konjanik* i dr. Brojna su njegova djela ušla i u dječje čitanke.

Unatoč stalnim selidbama, Nazor je iz svakog kraja u kojem je boravio „pokupio“ sve zanimljivosti, proučio povijest tih krajeva i predočio ih na papir. Upravo je to napravio i boravkom u Motovunu, u Istri. Mještani i njihova povijest bila su mu poticaj da piše o njima, da naglasi problem naroda koji se javlja, te da pruži rješenje. Osim o mitu Obećane zemlje, Nazor piše i o nemogućoj ljubavi između mora i kopna, ljubavi između vile i čovjeka.

Nazor u tim odabranim tekstovima koristi mit i bajku, upravo su te književne vrste značajne za razdoblje njegova stvaranja. U prvom redu ih Nazor koristi zbog dječje mašte i dječjeg interesa za fantastiku koja se javlja upravo u tim dvjema književnim vrstama. Elementi mita i bajke su najistaknutiji u djelima *Bijeli jelen*, *Halugica* i *Veli Jože*. Nazor nas svojim djelima potiče da se vratimo u djetinjstvo, u najbezbržiije razdoblje našega života. Potiče nas da se poistovjetimo s njegovim junacima, da s njima doživljavamo razne situacije te strahujemo i radujemo se s njima.

LITERATURA:

1. Bašić. A. (2004) Pregled novije hrvatske književnosti, preuzeto sa: <http://croatia.ch/kultura/književnost/080304.php>, dana 01.08.2016.
2. Bettelheim, B. (2000), Smisao i značenje bajki, Cres, Poduzetništvo Jakić
3. Crnković, M. (1990), Dječja književnost, Zagreb, Školska knjiga
4. Crnković, M., Težak, D. (2002), Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine, Zagreb, Znanje
5. Franković, S. (2012), Maslina i sveti lug – Nazorove mitske teme i motivi, Zagreb, Bibliofil
6. Idrizović, M. (1984), Hrvatska književnost za djecu, Sto godina hrvatske dječje knjige, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske
7. Nazor, V. (2002), Bijeli jelen i druge bajke, poezija, Zagreb, Zagrebačka stvarnost
8. Nazor, V. (2001), Halugica, Zagreb, Profil
9. Nazor, V. (1979), Veli Jože, Zagreb, Školska knjiga
10. Paščenko, J. (2011), Mitološka simbolika u Nazorovom stvaralaštvu, vol. 7, 141-156, preuzeto sa hrcak.srce.hr/file/128560, dana 14.03.2016.
11. Pintarić, A. (2008), Osijek, Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacija, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Matica Hrvatska,
12. R. (2008) Mladi Istanin, preuzeto sa <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1774>, dana 19.06.2016.
13. Težak, D., Težak, S. (1997), Interpretacija bajke, Zagreb, DiVič
14. Uskoković, D. (2001), Vodič kroz lektiru za osnovne škole, treće, dopunjeno izdanje, Mozaik knjiga.

15. Vučetić, Š. (1976), Vladimir Nator – čovjek i pisac, Zagreb, Izdavačko knjižarsko poduzeće Mladost
16. Zalar, I. (1979), Natorovo stvaralaštvo za djecu, Zagreb, Školska knjiga

SAŽETAK:

Vladimir Nazor je osebujni književni stvaratelj koji je bio tvorac mitova, bajki i pjesama. Nazorovo stvaralaštvo možemo podijeliti u tri faze. Prva faza je karakterizirana mitovima i legendama, za koje crpi inspiraciju iz povijesnih događaja. Svojim djelima nastoji osvijestiti nacionalni identitet. Drugu fazu označava dionizijski osjećaj prirode, veličanje ljepote i životne radosti, dok treću fazu svijet mistike s ontološkim preokupacijama. Nazor naglašava da je umjetnost estetički jača od stvarnosti. Pišući za djecu inspiraciju traži u svakodnevnim zbivanjima iz života djece. Njegove su bajke karakteristične po svojim likovima, odnosima među njima, čovjekovim osobnostima, radnjama koje teku asocijativno, kao u *Halugici*, te mjestu radnje. Nazor mjesto radnje svojih djela smješta na poznate hrvatske lokacije kao što su Jadransko more, obala, otoci, Učka i Velebit. Njegove se bajke oslanjaju na pripovijetku i slavensku mitologiju, u njima je svijet malen s likovima koji imaju ljudska i nadnaravna svojstva. U njima su biljke i životinje fantastične, a situacije u koje ih stavlja realne. Prijelaz iz realnosti u fantastiku je prirodan. Najpoznatije bajke su *Minji*, *Halugica*, *Bijeli jelen*, *Veli Jože*, *Kralj Albus*. Pišući o mitu Nazor se dotiče mnogih mitova od slavenskog, mita obećane zemlje, te mit o stvaranju svijeta. U nekim djelima prevladava kršćanstvo s grčkim, slavenskim, egipatskim i folklornim pretkršćanskim motivima. U pripovijetki *Veli Jože* Nazor nas uvodi u mit o obećanoj zemlji.

Ključne riječi: Vladimir Nazor, Bijeli jelen, Halugica, Veli Jože, bajka, mit.

SUMMARY:

Vladimir Nazor is a distinctive literary creator who created myths, fairy tales and songs. Nazor's creativity can be divided into three phases. The first phase is characterized by myths and legends, for which he draws inspiration from historical events. He strives to raise awareness of national identity with his literary works. The second phase is marked by the Dionysian sense of nature, praising the beauty and joy of life, while the third one by the world of mysticism with ontological concerns. Nazor emphasizes that art is aesthetically stronger than reality. While writing for children, he seeks inspiration in everyday events of children's lives. The characters, the relationships among them, the man's personality, the actions that flow

associatively, as in *Halugica* and the setting are typical of his fairy tales. Nazor places the setting of his literary works in famous Croatian locations such as the Adriatic sea, the coast, the islands, Učka and Velebit. His fairy tales rely on narrative and Slavic mythology, in them the world is small, with characters that acquire human and supernatural properties. There are also fantastic plants and animals, but the situations he puts them in are real. The transition from reality to fiction is natural. The most famous fairy tales are *Minji*, *Halugica*, *White Deer (Bijeli jelen)*, *Veli Jože*, *King Albus (Kralj Albus)*. While writing about the myth, Nazor touches on many of the Slavic myths, the myth of the promised land and the myth of the creation of the world. In some works prevails Christianity with Greek, Slavic, Egyptian and pre-Christian folklore motifs. Nazor introduces us to the myth of the promised land In the tale *Veli Jože*.

Keywords: Vladimir Nazor, White Deer (*Bijeli jelen*), Halugica, Veli Joze, fairy tale, myth.